

RIIGIKOGU

7. istungjärk **Protokoll nr. 133(3).**

1922. a.

Sisu: 1. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. — 2. Kommunistlike tööliste Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wiktor Kingissepp'a surmamise kohta. — 3. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Kerem'i küsimise peale asundusseaduse eelnõu asjus. — 4. Wabariigi Walitsuse wastamine K. Koemets'a küsimise peale wannutatud maamõõtjate ja maamõõtjate-wäljamaalaste kohta. — 5. Wabariigi Walitsuse wastamine L. Johanson'i küsimise peale endiste mõisatööliliste asjus. — 6. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma küsimise peale kinnituseaduse maksmapanemise asjus. — 7. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Weiler'i küsimise peale 40 ruutwersta suuruse maa-ala Gerhard Eugen Lukk'i omanduseks kinnitamise asjus. — 8. Wene seaduste kogu X köite I osa tsiwiilseaduste § 582 muutmise seadus. — III lugemisel. Wastu wõetud. — 9. Wõru maakonnawalitsuse sõjaaegsete riigiwõlgade kustutamise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 10. Riigi õlikiwitööstuse põhimäärus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Maaseaduse laiendamise seadus Narooa-taguste ja Petserimaa maa-alade peale — II lugemisel. Maaseaduse komisjoni antud. — 12. Sõjawäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide üüriseadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni antud. — 13. Maaseaduse § 1 täiendamise ja § 4 muutmise seadus — II lugemisel. Wabariigi Walitsusele tagasi saadetud. — 14. Riigilipu seadus — II lugemisel.

Riigikogu koosolek 15. juunil 1922. a. kell 10 hom. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 77 Riigikogu liiget. Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**, pärast esimees **J. Kukk**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Walitsuse lauas: põllutöominister **B. Rostfeldt**, hiljem ilmuwad sõjaminister **J. Soots**, töö- ja hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Koosolek algab kell 10.25 m.

Juhataja A. Kerem: Awan koosoleku. Päewakord on eilsel Riigikogu koosolekul kindlaks määratud. Kas tehakse ettepanekuid päewakorra täiendamiseks wõi muutmiseks? Ettepanekuid ei tehta. Enne päewakorra juurde asumist kannab sekretäär ette seaduseelnõud, mis komisjonidesse on antud.

1. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Abisekretäär **W. Pezold** (loeb):

1) Seaduseelnõu kolmanda rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Genfis wastuwõetud konwentsioonide eelnõude kinnitamise kohta — töökaitse komisjoni. 2) Seaduseelnõu loomaterwishoiu peawalitsuse põllutöoministeriumi alla ülewiiamise kohta — üldisse komisjoni. 3) Seaduseelnõu loomataudide vastu wõitlemiseks — terwishoiu ja üldisesse komisjoni. 4) Seadus-

eelnõu rahaministeriumile krediidi määramise kohta riigi trükikojahoone ja elumaja ehitamiseks — rahaasjanduse komisjoni. 5) Seaduseelnõu maade wõõrandamise kohta Pärnu—Jõõpre kitsarööpalise raudtee ehitamiseks — rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja A. Kerem: Riigikogu läheb päewakorra juurde.

2. Kommunistlike tööliste Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wiktor Kingissepp'a surmamise kohta. (Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Öösel wastu 3. maid 1922 a. wangistati Tallinna kaitsepolitsei poolt Eestimaa kommunistlike partei tegelane Wiktor Kingissepp, kes Saksa okkupatsiooni lõpul nõukogude-Wenemaalt Eestisse tagasi tuli, et siin töölisteklasi ja kõige töörahwa huwide eest wõidelda.

Selle ideaalse wõitleja needis kaitsepolitsei poolalasti raudu ja tiris nagu suurema kurjategija sõjawäljakohtu ette. Seal mõisteti Wiktor Kingissepp weel selsamal päewal surma, kuna otsus mõne tunni pärast — 3. mai õhtul — täide saadeti.

Sellepärast paneb kommunistlik töölisteterühm Riigikogule ette lähemal koosolekul walitsuselt aru pärida järgmiselt:

1) Kas kawatseb Wabariigi Walitsus wastutusele wõtta neid, kes Eesti töörahwa juhi Wiktor Kingissepp'a raudu needisid, surma mõistsid ja ära hukkasid?

2) Missugused* abinõud kawatseb walitsus tarwitusele wõtta, et tulewikus Eesti demokraatlikus wabariigis elawate tööliste, seal hulgas ka nende klassitegelaste julgeolekut kindlustada?

31. mail 1922 a. Tallinn.

Kommunistliku tööliste Riigikogu rühma nimel

(Allkirjad) A. Leewald,
J. Wanja,
E. Kägu.“)

Arupärimise põhjendamiseks on sõna rkl. Leewald'il.

A. Leewald (kom.): Kes oli Wiktor Kingissepp, et ta töörahwalt kindral Soots'i salajase päewakäsu põhjal ära rööwiti? Mis oli tema süü, et ta walitsewate klasside poolt haiglaseks nähtuseks tunnistati, mis tarwis oli „ära kõrwaldada“?

Nagu selge Wiktor Kingissepp'a rohkewulistest kirjutustest — artiklitest Eestimaa kommunistlise partei häälekandjas „Kommunistis“, „Kommunisti“ lendlehes, ja selle partei üleskutsetes ja pikemates töödes „Kellele iseseiswus, kellele ike“ ja „Iseseiswuse ikke all“ — nägi tema proletariaadi ja töölisteklassi eelwäe, kommunistlise internatsionaali ning kõige maade kommunistliste parteide ajaloolist ülesannet sotsialistlise korra teostamises, see tähendab, niisuguse ühiskonna loomises, kus ei ole maa, wabrikute, majade, laewade, raudteede jne. eraomanikka, waid kus kõik tarbeasjade walmistamisabinõud ning maapind ja rüpp oma loodusjõu ja warandustega on kogu ühiskonna päralt.

Niisuguses ühiskonnas peab kommunismi õpetuse järele kaduma see, et wõrdlemisi wäike kiht inimesi — mõisnikud, wabrikandid, rahamehed, spekulandid, suurmaomanikud, suurtalunikud ja teised suuremad omanikud — mitte mingisugust loowat ja kasulikku tööd ei tee, aga ometi külluses elawad, priiskawad ja prassiwad, missugune parasiidipõlw on neil wõimalik sellepärast, et määratu rahwaenamus — töörahwas kõik ühiskondlikult tarwiliku töö ära teeb, selle wiljast aga koguni pisut hingepidamiseks saab, kuna walitsewad klassid lõwiosa endile wõtawad.

Kommunismi õpetuse järele on klassiteadlikkude, rewolutsiooniliste tööliste ülesanne kaswatada töörahwa arusaamist sellest halastamatust wägiwallast ja ki-

sendawast ülekohtust. Kõik töörahwa kihid ära organiseerida ja siis walitsus luua, kes toeneb wabriku- ja maatööliste ning kõigi palgateenijate ja muu oma tööjõust elawad rahwa peale, kaotatakse ära politsei, kes wana korda kaitseb, häwitatakse ära bürookraatlikud kodanluse walitsuse aparaadid... (W a h e l h ü ü e: K a s W e n e m a a l o n n i i ?) ... mis tegetsewad töörahwa orjastamiseks, wõetaks eraomanikkudelt pangad, suuremad ettewõtted ja ärid ning astutaks samm-sammult uue ühiskondliku korra ehitamisele. (A. S c h u l b a c h (töer.): N a g u W e n e m a a l o n „N E P“.) Nagu Wene-maa proletaarline rewolutsioon näitab, on niisugune esialgne ajalooline üleminekujark sotsialismi-kommunismi juurde — proletariaadi wägiwõimu walitsus, mis toetub tööliste ja kogu muu töörahwa nõukogude peale.

Kommunismi õpetuse järele ei tule uus kord ilma ägeda wõitlusega ja raskete ohwriteta töölisteklassi poolt. Lootuseta asi oleks parlamendi abil ja kodanlise riigiaparaadi kaudu niisugust uut ühiskonna wormi teostada. Kodanline riik, kuigi temas maksab üldine walimisõigus, hoiab oma mõju ja surwe all kooli, kiriku, ajakirjanduse ning politsei abil suured töörahwa hulgad. Wale ja laimuga, hirmutamise ja wägiwallaga on walitsewatel klassidel wõimalik osa töörahwast oma küünte wahel pidada ja oma enamust omawalitsustesse ja parlamenti — meil Riigikogusse — wiia.

Juhataja **A. Kerem**: Rkl. Leewald, ma palun Teid päewakorra juurde asuda.

A. Leewald (kom.): Ma olen päewakorra juures.

Ja kuigi töörahwal korda läheks riiklises esituskogus enamust saada, ei mõtlegi walitsewad klassid oma mammonast wabatahtlikult lahkuda. Walitsewad klassid ei toene kunagi rahwaenamuse peale, kui see neile kasulik ei ole. Prantsuse suure rewolutsiooni ajal alustasid sennised walitsejad — mõisnikud — kodusõda, appi kutsudes wäljaspoolt teiste maade sõjariistus jõudusid — kuigi rahwaesitus — konwent — uue korra poolt oli. Koltshaki, Denikini, Judenitshi ja teiste walgete kindralite selja taga olid ainult Wene-maalt äraputkanud kapitalistid, mõisnikud ja papid. Rahwaenamuse tahtmise teostaja nimel wõtsid need kindralid samasuguse ülbusega nagu tsaar Nikolai,

„jumala armust“ kõiki Wenemaa rahvast armulikult esitada. Enne märtsi rewolutsiooni — 1917 a. hirwitasid need werised tsaari kindralid rahwaenamuse üle, sest et see enamus mõisnikkude ikke ja nende wõietud Nikolai oma turjalt oleks maha paisanud; pärast oktoobri rewolutsiooni wõtsid nad endile kõige ägedamate rahwaenamuse õigusekaitsjate näod ette, et sel teel Wenemaa rahwahulki petta ja ühes piirirahwastega uuesti isewalitsusliku korra alla suruda.

Eesti tõusik-kodanlus ei jää kelmuses ja rahwahulkade petmises ning nende hulkade tahtmise wõltsimises maha teiste maade walitewatest klassidest. Saksa okkupatsiooni lõpul kuulutasid tema eestwedajad Eesti iseseiswaks wabariigiks, mille tegelikuks presidendiks Konstantin Päts hakkas. Kes teda selleks wolitas? Isehakanud walitsus toetus maapäewa peale. See „maapäew“ oli Wene riigi walitsuse korraldusel walitud Eesti kubermangu nõukogu. Walimised toimetati kaheastmeliselt, ja peaminister würst Lwowi kuberner — kommissar — Iwan Poska määras nad kokku leppides Eesti kodanliste erakondadega nii ootamata, et walimised ainult jandiks said, kus hallparunid ja tagurlised wallakirjutajad ning maaharitlased endile wolikirju kirjutasid.

Juhataja A. Kerem: Rkl. Leewald, ma kutsun Teid korrale ja palun meie riigitegelase kohta mitte haawawaid ütelsi tarwitada.

A. Leewald (kom.): Ma ei ole kedagi haawanud.

Enamlased said kubermangu nõukogusse ainult wiis kohta — Tallinna ja Tartu poolt. Ometi sai seesama enamlaste, kommunistide erakond wiis kuud hiljem Asutawa Kogu walimistel — 40% kõgu häälest, seal hulgas Tallinnas 47%, Wirumaal koguni absoluutse enamuse, üle 50%. (Keskelt: Aga mispärast enamlaste Asutawa Kogu laiali ajasid?) Sellepärast wõiwad ainult need „maapäewast“ — kust pealegi enamlaste wälja heideti — kui rahwa õigest esitusest kõneleda, kes otsekohe rahwa tahtmist oma klassihuwides wõltsida püüawad. Rahwaenamuse tahtmine on kodanlusele kilbiks, millega ta oma huwisid töörahwa wastu kaitseb.

Proletariaadi ja kogu töötawate kihide õigus uut ühiskonda — kommunistlist korda — luua, ei olene kommunistide

arwates mitte sellest, kas seda rahwaenamust wõi vähemus tahab. Kui kolm rööwlit kümne ausa kallale kipuwad, kui üheksa nende hulgast, keda tahetakse paljaks riisuda, käed hirmunult üles tõstawad ja mõni neist nahapäästmiseks walmis on toetama kallaletungijaid oma wendade wastu, — kas ei ole siis sellel kümnendal wapralt ja kartmatult igapidi õigus üksi ennast kaitsta ja kui tarwis rööwliite ja nende abimeeste wastu isegi sõjariistu tarwitada.

Kommunismi õpetuse järele tuleb töölistel kõik teed ära tarwitada, et töörahwa enamust uue korra poole wõita ja siis kodanlust sundida walitewatelt kohtadelt lahkuma. Siin tulewad ära kasutada igasugused esituskogude walimised, streigid ja nii edasi, et kodanlust edasiwalitsemises teguwõimetuks teha.

Juhataja A. Kerem: Rkl. Leewald, palun päewakorra juurde asuda.

A. Leewald (kom.): Ma kõnelen sellest, mis Wiktor Kingissepp'a eesmärk oli.

Sõjariistus wastuhakkamine on kommunismi õpetuse järele äärmine abinõu, millele sennised walitewad kihid töörahvast ise sunniwad. Rewolutsioonilised töölistel pole kusagil olnud süütute weriojade walajad; kui nad sunnitud on olnud sõjariistu ja isegi punast terrori tarwitama, siis ainult oma inimliste õiguste kaitseks, oma klassi wabastamiseks kurrajate ikke alt ning wastaste wägiwalla murdmiseks, kusjuures töölisteklassi poolt walatud kodanlaste ja nende palgatud sulaste weri — tilgake on selle kõrwal, mis on woolanud kindralite ja kodanlaste omakaitse pataljonide mõõkade ja püsside all. (J. Kesküll (majand.): Mis mehed need olid, kes priitsimaja seinäääres maha lasti?) Pariisi kommuuna kangelaste inimsus jääb heleda tähena igawesti ajaloose selle pöörase werisauna kõrwal, mille Prantsuse töölisteklassi parema osa kallal toime panid söödikud, alates kõrgestsündinud kindralitest ja lõpetades suursugu daamid. Nõukogude-Wenemaa oli sunnitud punast terrori tarwitama alles siis, kui kogu maailm tema wastu sõja kuulutas, kõigi maade spioonid igas linnas ümber luusisid, raudteesildu õhku lasksid ja wastutawate tegelaste tapmisi organiseerisid; kunni augustikuuni 1918 a. maksis, näituseks, Peeterburi piirkonnas määrus, et

seal surmanuhtlus keelatud ja alles pärast Uritski tapmist, Sinowjewi tapmise organiseerimist ja Lenini haavamist oli nõukogude walitsus sunnitud kõrgemat karistust tarwitusele wõtma. Ungaris andis kodanlus wabatahtlikult wõimu nõukogudele, töörahwa walitsuse pehmus seniste walitsuste wastu, kes pärast ühes liitriikidega nõukogude wõimu murdsid, ei takista siiaamaani Horthyt töölisi uputamast Donau lainetes.

Eestis läks oktoobris 1917 a. wõim ilma püssipauguta ja weritilgata nõukogude kätte. Nõukogude walitsuse esitajad ei tarwitanud isegi kõige aktiivsemate kontrrewolutsionääride wastu waljusid abinõusid. Nii mõistis töölistekohus — rewolutsiooniline tribunaal — Konstantin Päts'ile ainult kaks kuud aresti. Jaan Tõnnison wabastati wahi alt, kui ta aumehe allkirja andis, et „jäädawalt poliitilisest tegewusest loobub“.

Tapetud Wiktor Kingissepp oli see, kes nende kaitseks wälja astus, kes nüüd tööliste kontide murdmise üle uhkustawad. Esimese were walajad olid hallparunid-soldatid ühes Saksa mõisnikkude käsikutega, kui Mihkel Aitsam Püssi mõisas kahe teise punakaartlasega salamõrtsukate kombel maha tapeti. Kui Saksa wäed Eestisse tungisid, pääsis igalpool walge terror lahti, kus eestwedajateks olid Eesti suurnikud ja ohwitserid. Nii päästis Saksa okkupatsiooni sõjawägi Haapsalu nõukogu liikmed ära, keda I Eesti polgu „kohus“ tahtis maha lasta. Kui pärast Saksa okkupatsiooni werine kodusõda isehakanud kodanlike walitsuse ja töörahwa kommuuna wahel lahti pääsis, algas walitsus kõige metsikumat walget terrori, mis — ühes Saaremaa mässu ohwritega — kunni 3000 töölist ohwriks päris, mida õigustada püütakse sellega, et Tartus, Wõrus ja teistes Ida-Eesti kohtades spioonid, walgekaartlased ning kontrrewolutsionäärid punaste wägede poolt maha lasti, inimesed, kes okkupatsiooniaegse walge terrori alustajaks. Wiktor Kingissepp, kes juba noorena andus wõitlusele sotsialistliku korra eest, pidas pühamaks kohuseks Eesti töörahwa keskel kommunismi ideesid laiali laotada ja ajalooliselt paratamatu uue ühiskonna korra heaks kihutus-tööd teha. Kuna Eestis maksew terror inimkonna parema tulewiku eest wõitlemise awalikult ja takistamata wõimatuks teeb, oli Wiktor Kingissepp sunnitud ühes teiste kommunistlike tegelastega ennast kaitsepolitsei eest warjama ja illegaalse

kirjanduse abil tööliste klassiteadwust kaswatama. Kogu Wiktor Kingissepp'a töötamine oli eneseohwerdamine proletariaadi ja uue ühiskonna eest. Isegi kodanline ajakirjandus, kes siiaamaani teateid wabritseerib Wenemaalt woolawate kul-lajõgede ja hiigla tasu kohta, mis kommunistidele osaks saawat, ei söanda tõsiasja salata, mis kustumatute tähtedega Wiktor Kingissepp'a ideelistest wõitlusest tunnistust annawad. Kullahunniku asemel leiti Wiktor Kingissepp'alt 11.000 pabermarka, see on — umbes 60—70 sõjaeelset rubla; lossi asemel — kantsüllä suurune sahwer aknasilmaga, hirmsa rööwli ja miljonääri asemel — katkiste ja kulunud riietega töölisteklassi agitaator ja ajakirjanik, kelle terawa sule ees wabariigi toed lõdisesid!

Ja selle mehe, kes ilma wähe-ma manduslike huwita, ennastalgawalt oma parema arusaamise järele walitsewa ülekohtu ja wägiwalla wastu wõitles, needis kaitsepolitsei poolalasti raudu ja tiris nagu suurema kurjategija wäljakohtu ette — kiirusega, mille poolest Eesti wabariigi bürokraadid ja politseinikud mitte tuntud ei ole, kui tarwis on kohut mõista parunite ehk Wene tsaari trooni ülesupidajate peale, teistsuguste kurjategijate üle.

Wiktor Kingissepp surmati wähem kui 24 tunni jooksul ära, kuna süüdistus, mille põhjal see otsus tehti, hirwitamine kõigi elementaarsema õiguse ja korra üle on.

Wiktor Kingissepp'a süüdistati: 1) Saaremaa mässu ülesõhutamises, 2) salakuulamises sõjaajal nõukogude-Wenemaa kasuks ja 3) kaitsepolitseiniku tapmiskat-ses.

Saaremaa sõjariistus wastuhakkamine oli niisama palju Wiktor Kingissepp'a wõi mõne teise kommunistlike tegelase üles õhutatud, kui Mahtra sõda Eduard Wilde organiseeritud. Wiktor Kingissepp wõis seda stüühilist ülestõusu alles mõni aeg pärast hinnata, kui organiseerimatut wabanemiskatset orjusest, mida Saaremaal hakkasid teostama Saksa Seckendorff'i abilised ja järeltulijad, just kui Eduard Wilde oma jutustuses püüdis — kuigi lamedit — põhjusi kirjeldada, mis Mahtra wastuhakkamiskatse 40 aastat tagasi wälja kutsusid. Wiktor Kingissepp'a, kas wõi kaudseltki kuidagi Saaremaa sõjariistus wastuhakkamises süüdistada wõib ainult kaitsepolitsei, kes lorilugusid peab sepiitsema, et nende miljonite saamist põhjendada, mis talle rahwa raha rewolutsionääride paljastamiseks ja püüdmiseks kätte pillutakse.

Sõjawäljakohus mõistis Wiktor Kingissepp'a surma salakuulamise eest sõjaajal, kuid kas on ja kas võib olla selleks mingisugunegi, kas wõi krossiwäärtuslik tõendus? Wiktor Kingissepp oli üleilmse kommunistlise pere liige ja tegelane. Loomulikult tundis tema ainult ja ikka kaasa kõigile punawäe wõitudele, ka Eesti wastu. Kuid see ei ole weel salakuulamine. Härra Konstantin Päts wõi mõni teine riigitugi tunneb kahtlemata kaasa kõigile landeswehri walgetele kindralitele. Aga mis öeldakse, kui sellepärast need ideelised kaasatundjad salakuulajatena kohtu kätte antakse? Kodanline ajakirjandus on küll Eesti kaitsepolitsei „andmeid“ reklameerinud, nagu oleks Wiktor Kingissepp elanud küll nõukogude saatkonna majas, küll lossides, küll peegelseintega korterites — kunni tagaotsitaw tabati pe suköögi kõrvalt keldriruumist, kuid weel keegi ei ole siamaani tõendadagi püüdnud, nagu oleks Wiktor Kingissepp töötanud Eesti staapides, wõi mingil muul teel teateid muretsenud Eesti sõjawäljalise seisukorra üle, et neid edasi anda nõukogude-Wenemaale.

Wist keegi peale nende, kellel tarwis oli Wiktor Kingissepp'a „paratamata kõrwaldada“, ei hakka tõendama, et seda tapmistaseks wõi tapmistawatsusekski saab pidada, kui kellegil rewolwer käes on, millest lasta ei katsunudki. Selle eest poliitilist tegelast, kui kõige harilikumat mõrtsukat wäljakohtu kätte anda võib ainult see, kel tarwis on ettekääne leida oma klassiwastase „seaduslikuks“ tapmiseks.

Ja kuigi oletatakse, et Wiktor Kingissepp'a tõesti võib süüdistada neid kolmes „kuritöös“, kas on see kohtumõistmine, kus töölisteklassi juhi enam kui 3 aasta wälteline poliitiline tegewus üheainsa tunni jooksul, ilma tunnistajateta, kinnisel kohtuistungil „läbi arutatakse“, „süüdlane“ surma mõistetakse ja otsus 4—5 tunni pärast täide saadetakse?

Meie ütleme, see on kohtu komet, see on lihtsalt tapmine Riigiwanema Konstantin Päts'i ja kindral Soots'i käsul... (Müra paremal pool. Segased wahelhüüded. J. Hünerson (põl.): Kas igewälja.)

Juhataja **A. Kerem**: Rkl. Hünerson, ma kutsun Teid korrale. Rkl. Leewald, ma kutsun Teid korrale ja wõtan Teilt sõna ära. (Wahelhüüded: Wälja heita. A. Leewald (kom.)

katsub edasi lugeda.) Rkl. Leewald, ma palun Teid kõnetoolilt lahkuda. (A. Leewald (kom.) katsub edasi lugeda.) Rkl. Leewald, Teilt on sõnaõigus ära wõetud. Kuna rkl. Leewald mitmekordse hoiatuse järele kõnetoolilt lahkuda ei taha ja ennast sellega juhataja korralduste alla ei painuta, teen Riigikogule ettepaneku rkl. Leewald'i tänaseks koosolekuks wälja heita. Rkl. Leewald, Teil on oma kaitseks sõna.

A. Leewald (kom.): Ma ei ole kedagi haawanud. Kui ma ütlen Riigiwanem Päts ehk kindral Soots, siis ei ole see mitte haawamine. (Naer pahemal pool.)

Juhataja **A. Kerem** (kõlistab): Palun rahu!

A. Leewald (kom.): Mina protesteerin sarnase wägiwalla wastu, mis juhataja tarwitab.

Juhataja **A. Kerem**: Palun sekretäri kwoorumi kindlaks teha. (Sekretäär A. Tupits teatab, et kwoorum on 77 Riigikogu liiget.) Hääletamise motiwiwide kohta on sõna rkl. Martna.

M. Martna (sd.): Ma pean Riigikogule oma rühma nimel oma rühma seisukohta teatama. Meie näeme juhataja tegewuses arupärimise ettekandmise wäewõimuga mahasurumist ja mahamurdmist ja sellepärast hääletame meie wäljaheitmise wastu. (Wahelhüüded paremalt poolt.) Ma ütlen teile siis weel kord sedasama.

Juhataja **A. Kerem**: Hääletamise motiwiwide kohta on sõna rkl. Strandman'il.

O. Strandman (tõer.): Selle kohta, kas juhataja Riigikogu liikmelt õigel ajal sõna ära wõttis wõi mitte, võib muidugi kaks arwamist olla. Aga ma usun, et kui kellegilt sõna ära wõetud ja tema ei painuta end juhataja korralduste alla, waid edasi räägib, siis ei saa Riigikogu liikmed teisiti toimetada, kui juhataja ettepanekut wäljaheitmise asjus toetada. Igäihel on õigus juhataja tegewuse wastu wanematekodus kaebtust tõsta, kui ta selle leiab mitte õiglase olewat, aga omawoliliselt juhataja korralduste wastu edasi rääkida on lubamata.

Juhataja **A. Kerem**: Hääletamise motiwiwide kohta on sõna rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): See arupärimine, mille põhjendajalt sõna ära võeti, on hulk aega tagasi Riigikogule ära antud, wahepeal aga wormilistel põhjustel tagasi lükatud. Nüüd takistati kõnelejat põhjendusi ette kandmast, nähes wõi leides haawamisi sealt, kus meie arwates mingisugust haawamist ei olnud. Mina leian, et siin ei ole tegemist haawamiste takistamisega, waid enamuse tahtmisega ja püüdega seda arupärimist igal tingimisel maha matta. Sellepärast hääletame meie juhataja ettepaneku wastu.

Juhataja A. Kerem: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on 36 häälega 20 wastu tagasi lükatud. (**J. Piiskar (is.):** Kas juhataja ei teeks sellest enese kohta tarwilikku järeldust!) Riigikogu liige **Piiskar**, ma kutsun Teid korrale! (**J. Piiskar (is.):** Ega see esimene kord pole! Paremlt poolt: Ega see ka wiimaks jää!)

(Juhataja kohale asub Riigikogu esimees **J. Kukk**.)

Juhataja J. Kukk: Panen ette pandud arupärimise hääletamisele. Arupärimise-ettepanekut toetawad 22 Riigikoguliiget — see-ga on see tagasi lükatud.

Riigikogu läheb päewakorras edasi.

3. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Kerem'i küsimise peale asundusseaduse eelnõu asjus. Põllutöömister **B. Rostfeld:** Lugupeetud rahwasaadikud! Härra Kerem'i poolt on Wabariigi

Walitsusele ette pandud järgmised küsimised:

1. Mis aja jooksul saab Wabariigi Walitsus esinema seisukohaga asundusseaduse asjus.

2. Kas esitab Wabariigi Walitsus ni-metatud seadusele täiendawa osa, mis lõpulikult ära määraks maa tarwitamise hinna nii eraomanduse, kui ka põlise rendi korral?

3. Kui wiimane kawatus olemas, siis mis aja jooksul ta esitatud wõiks saada ja kui kaugele on selles asjas eeltöödega jõutud?

Riigikogu põllumeeste rühma poolt Riigikogule esitatud asundusseaduse eelnõu läbi arutades, tuli Wabariigi Walit-

sus otsusele Riigikogule mitte soowitada seda seadust ette pandud kujul praegu maksma panna, olgugi et eelnõu tehniliselt hästi konstrueeritud.

Juba rkl. Kerem oma küsimises kriip-sutab alla, et eelnõus puudub „täiendaw osa, mis lõpulikult ära määraks maa tarwitamise hinna“. Selle osa tähtsust ei saa eitada ning seaduseelnõu ümbertöötamine on möödapääsemata. Ka pole õnnelik kawatus põlist tarwitamist obroki alusel sisse seada. Wabariigi Walitsus on arwamisel, et — kui juba korraldada põlist tarwitamist mõne meie tsiwiilseaduses ettenähtud instituudi alusel, siis oleks otstarbekohasem peatama jääda põlise rendi peale (B. e. s. § 4131—4154), aga mitte obroki peal, mida tarwitatakse praegu ainuüksi linnades.

Peale selle on wiimaste päewade jooksul selgunud, et ilma teatawate seadusandliste eelkorraldusteta wist wõimatu oleks asundusseadust maksma panna.

Wõõrandatud mõisad ja maad ei ole wabariigi nimele kreposteeritud ning krepostijaoskonnad ei leia wõimaliku olewat kreposteerimist maksma maaseaduse alusel toimetada ja ei täitnud põllutöoministeriumi sellekohast ettepanekut. Olles siiski arwamisel, et maaseaduse alusel mõisade ümberkreposteerimist nõuda wõib, pööras põllutöoministerium kaebtusega wastawate rahukogude poole, kus kaebtused senni alles läbi waatamata on.

Wahepeal on aga Riigikogu üldine komisjon maaseaduse § 4 muutmise seaduseelnõu arutades seisukohale asunud, et mõisade kreposteerimist wabariigi nimele ilma wastawate seadusandliste korraldusteta läbi wiia ei saa. Ka Wabariigi Walitsusel tekkis arwamine, et kohasem, kui Riigikohtu seletusega, oleks kreposteerimise küsimust, mis lahkarwamisi tekitanud, — seadusandlisel teel lahendada ja et selle asja korraldamisele esimeses jões asuda tuleb.

Ühtlasi tuleb anda seadus, mis normeerib kruntide lahutamist riigi maatagawarast, nende wäljaandmist, hindamist jne. See oleks seadus, mis asunduskorra ära määraks. Hea materjaalina oleks siin põllumeeste rühma poolt esitatud asunduseadus, kui ka põllutöoministeriumi poolt wäljatöötatud põlise pidamise seaduseelnõu.

Lõpuks oleks tarwilik anda konkreetsem kuju maaseaduse § 15 ettenähtud põlisele (pärandatawale) tarwitamise wiisile.

Wiimase küsimuse juures oleks wist kõige vähem tööd, sest makswas Balti eraseaduses on kõik mõeldawad maatarwitamise instituudid ette nähtud — tähtajaline ja põline rent, obrok, eraomandus. Need nõuawad ainult ajakohast ja maa-seaduse mõttele wastawat ümbertöötamist ehk täiendamist.

Kõigi ülemaltoodud asjaolude põhjalikuks läbikaalumiseks ja wastawate seaduseelnõude wäljatöötamiseks määras Wabariigi Walitsus hiljuti Riigiwanema eesistumisel komisjoni.

Aru saades nende tööde tähtsusest ja seaduste rutulisest tarwidusest, tegi Wabariigi Walitsus komisjonile ülesandeks oma tööga suwe jooksul lõpule jõuda, et Riigikogule seaduseelnõuga esineda kohe peale suwist waheaega.

Juhataja **J. Kukk**: Sellega on käesolew päewakorra-punkt läbi, Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde üle.

4. Wabariigi Walitsuse wastamine K. Koemetsa küsimise peale wannutatud maamõõtjate ja maamõõtjate-wäljamaalaste kohta.

Põllutöömister **B. Rostfeld**: Rkl. Koemets on Wabariigi Walitsusele esinenud küsimisega: 1) Kas wannutatud maamõõtjatel Lõuna-Eestis on mingisugune eesõigus Eesti õigustega eramaamõõtjate wastu ja kui on — siis missugune? 2) Kas wäljamaalastel maamõõtjatel on õigus Eesti wabariigi piirides iseseiswalt maamõõdu töösid toimetada ja plaanisid alla kirjutada?

1) Praegumaks wa Liiwimaa talurahwa seaduse paragrahw 118 järele peawad maaüksuse kuju muutmise otstarbel tehtud plaanid ja mõõdu kirjeldused wannutatud maamõõtja poolt walmistatud ehk läbi waadatud olema. Selle paragrahwi alusel lükkawad krepostijaoskonnad mõnel üksikul ja väga harwa ettetulewal juhtumisel teiste maamõõtjate poolt walmistatud plaanid tagasi, kui neil kahtlus tekib plaani korraliku walmistamise kohta. Pea alati aga loewad krepostijaoskonnad selle paragrahwi juba iseenesest wananenuks ja wõtawad kõik olewatele korraldustele ja juhtnõõridele wastawalt walmistatud plaanid wastu, selle peale waatamata, kes allakirjutaja on.

2) Praegu puudub weel seadus, kus selge sõnaga näidatud oleks, kellel õigus

on wabariigi piirides iseseiswalt maamõõdu töösid teha. Niisugune seaduseelnõu, — wälja töötatud maamõõdu ja hindamise walitsuse poolt ühiselt maamõõtjate seltsiga, — on põllutöoministeriumis peaaegu walmis. Selle eelnõu järele omawad õiguse wabariigi piirides juriidilise iseloomuga maamõõdu töid teha täisõiguslised wabariigi kodanikud, kellel teatud tehnilised oskused ja kes tunnawad tarwiliselt kohalisi seadusi ja olusid. Õiguse tõenduseks saawad nad põllutöoministeriumilt wastawa tunnistuse.

Petseris ja Naroowataga töötamiseks antawad lubad on tingitud 28. juulil 1920 a. wastuwoetud („Riigi Teataja“ nr. 115/116 — 1920) seadusest „hingemaade jagamise seismapaneku kohta“, mille järele talumehed ilma põllutöoministeriumi korralduseta hingemaid jagada ehk uuesti jaotada ei tohi. Et aga wõimaldada talumeestele soowikorral maakorralduse tööd omal kulul teha, kuna riigil wõimalus puudub kõiki nõudmisi kohe rahuldada, antakse töölubasid wälja kodakondsuse peale waatamata, sest sealsete raskete töötingimiste tõttu ei ole eemalelawatel maamõõtjatel tahtmist sinna minna. Senni on luba Petseri maakonnas töötamiseks soowinud ja saanud üks eestlane — Koemets — ja 5 wenelast. Ühele soowijale pole luba antud, sest et temal tarwilised oskused puudusid.

Juhataja **J. Kukk**: Et 4. päewakorra-punkti peale wastamiseks wastawat ministrit siin ei ole, läheb Riigikogu 5. päewakorra-punkti juurde.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine L. Johanson'i küsimise peale endiste mõisatöölise asjus.

Põllutöömister **B. Rostfeld**: Rkl. Johanson on pööranud Wabariigi Walitsuse poole järgmiste küsimistega.

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada see raske seisukord, millesse tuhanded endised mõisatöölised maareformi teostamisel sattunud selle läbi, et nad ilma tööta ja ulualuseta jääwad?

2) Kui on, siis — mis kawatseb Wabariigi Walitsus nende olukorra parandamiseks ja eluülespidamise kindlustamiseks teha?

3) Kas tunnistab praegune walitsus endise walitsuse poolt 28. jaan. 1920 a. wäljaantud „juhtnõõrid planeeritud maade wäljaandmiseks“ weel makswateks? Kui, siis:

4) mispärast ei teostata nende juhtnööride § 14 ja § 15 nõudmisi?

Kuna nendes küsimustes kirjeldatud asjaolud pikemat seletust nõuavad, mis parem ühekorraga anda on, siis wastan ma kõigi nende küsimuste peale ühekorraga. Wabariigi Walitsus teab, et maareformi teostamisega paljud mõisatöölised raskesse seisukorda satuwad. Wabariigi Walitsus ei eita seda seisukorda ja on mitmel korral Riigikogule seletust annud eelarwe arutamise juures, kui ka arupärimiste ja küsimiste peale wastates Wabariigi Walitsus on mitu korda alla kriipsutanud, et töölisteküsimus on õieti raske maks küsimuseks maareformi teostamisel, sest maksew maaseadus annab eesõiguse maasaajamises wabadussõjast osawõtnud sõduritele, selle peale waatamata, kas nad enne seda olid põllumehed, wõi ei, aga mitte nendele moonakatele, kes enne mõisas töötasid. Arusaadaw, et selle tõttu wabadussõjast osawõtnud sõdurid endisi mõisatöölisi mõisadest wälja suruwad, sest on ju täiesti selge, et jaotamisele tulewad maad mitte palju rohkem maasaajaid kindlustada ei wõi, kui enne jagamist seal moonamehi ja töölisi oli. Kui meie näituseks wõtame mõisa, kus enne jagamist oli 15 moonameest ja 5 muud töölisi, kokku 20 perekonda, siis wõib oletada, et mõisa wäljaplaneerimisel normaal taludeks, suurem arw inimesi rahuldatud ei wõi saada kui seal enne wäljaandmist töölisi oli, sest normaal talu teeb suuruse järele wälja niisuguse üksuse, mis korralikku ülespidamist peab andma ühele perekonnale, tema tööjõudu täielikult ära tarwitades. Tähendab, kui mõis ära jagatakse, ja eesõigus anda endistele teenijatele, siis oleks nad rahuldatud olnud, kuid kõrwalt asunikka juurde lisada ei oleks wõimalik.

Ülewaltoodud asjaolu on põhjuseks, et suurem hulk mõisatöölisi ja teenijaid peale mõisadejagamist saatuse hooleks jääwad. Olewate andmete järele on kuni 1921 a. mõisade planeerimise tagajärjel wabanenud 14.400 tööliste perekonda. Nende saatuse kujunes järgmiselt: maad on saanud suuremalt jaolt käsitöölised kohtadeks 7.382. Tähendab, umbes pooled on maad saanud, wäiksem protsent normaal taludena ja suurem osa käsitöölised kohtadena. 399 töölisi on teenistust leidnud metsa- ja turbatöölised, see tähendab, 3% kogu töölise arwust on teenistust leidnud riigi metsades ja rabades ja põllutööl 1.527 perekonda. On läinud uutele

kohtadele 2.101 perekonda ja ilma tööta on jäänud 1.237 perekonda. 1.756 perekonna saatuse on teadmata, wõib oletada, et nemad ilma tööta on jäänud.

Endiste mõisatöölised saatuse tekitas muret põllutööstusteeringule juba 1920 a., kui tema maareformi teostama hakkas. Oli tarwis midagi ette wõtta töölisteküsimuse lahendamiseks. Tolleaegne põllutööstusminister andiski siis juhtnöörid planeeritud maade wäljaandmiseks, millede mittetäitmise rkl. Johanson praegust Wabariigi Walitsust süüdistada tahab, kus juures, et rohkem alla kriipsutada Wabariigi Walitsuse mittewastutulekut töölistele, tema neid juhtnööre endise walitsuse poolt wäljaantud juhtnöörideks nimetab. Minul ei ole mitte teada, kas teeb ta seda meelega, et näidata; enne — 1920 aastal — kui tema parteisõbrad walitsusest osa wõtsid, olid asjad korras, anti juhtnööre, mis mõisatöölisi kindlustasid, nüüd aga on endised mõisatöölised ilma tööta ja ulualuseta. — Ehk oli härra Johanson'il, kui tema küsimust kokku seadis, nii wähe aega, et ta asja sisse süweneda ei jõudnud, ja sellepärast mitte tähele ei pannud, et see on ministri sisemine korraldus, aga mitte Wabariigi Walitsuse juhtnöörid.

Oletan, et wiimane õigem, sest kõik andmed, mille peale küsimine põhjendatud, paistawad õige pealiskaudsed olema. Härra Johanson kirjeldab Tartumaa endiste mõisatöölised rasket seisukorda, ja tähendab, et Tartumaa tööta mõisatöölised arw üle 1.500 perekonna. Kuiwõrd need andmed liialdatud, wõib näha järgmisest: tegelikult oli wabanenud kuni tänawu kewadeni Tartumaal likwideeritud mõisadest 1.285 meestöölisi ja 995 naistöölisi, kokku 2.280 perekonda. Nendest on olewate andmete järele ilma tööta jäänud 343. Kui sija nüüd juurde lisada 449 perekonda, kelle kohta andmed puuduwad, oletades, et nad ka tööd ei ole leidnud, siis oleks töötatöölised arw 792, aga mitte 1.500. Nüüd on nendest maad saanud 828 perekonda, tööd on leidnud metsades ja turbarabades 343. (L. Johanson (sd.): Mis tähendab „tööd leidnud“? — A. Tupits (põl.): See tähendab, et see wõib tööd teha, kes seda soowib.) Samuti ei ole õige, et need töölised peawad oma korteritest wälja minema, sest endistele mõisatöölised on antud wõimalus oma korteritesse jääda ja kusagil ei ole masselist wäljatõstmist olnud. Arusaadaw, et nüüd uued asunikud, kes mõisa tulid, ka

seal korterid pidid saama, ja et korterites clamine endistele moonameestele korterite wähesuse tõttu kitsas oli, sest peab ju ka uutele asunikudele ulualust andma.

Tagasi tulles põllutööministri juhtnõõride juurde, tuleb ära tähendada, et nad järgmiselt tööliste seisukorda lahendada püüawad, nimelt loeme § 14, et „mõisatöölisi, keda maasaajate nimekirja üles ei wõeta, tuleb kindlustada töösaamise poolest, neile wõimaldades tööleidmist: a) mõisamaadel asutatawates tööstustewõtetes. wiimaseid igalpool, kus wõimalik, käima pannes ja b) metsatööde juures...“

Elu on näidanud, et selle paragrahwi esimene osa peajasjalikult deklaratiivne on. Maatööstus ei ole meil kahe aasta jooksul suuremal määral tekkinud. Tema tekkimine ja elustamine oleneb paljudest oludest. Neid olusid Wabariigi Walitsus palju muuta ei suuda. Wähemalt ei suuda ta neid muuta ja maatööstusele soodsa teks teha ühe-kahe aasta jooksul. See on pikaldane ja suur protsess.

Mis puutub § 14 teise osasse, siis on elu näidanud, et ka metsatööstus nii suurt tööliste arwu ära ei mahuta, et suurem hulk endisi mõisatöölisi seal ülespidamist teenida wõiwad. Andmete järele on metsa ja turbatööle läinud ainult 400 töolist, mis on vähem kui 3% kõigist mõisadest wabanenud tööliste arwust. Wõib ju arwata, et metsaametkonnad mõisatööliliste wastu ei tule. Selleks pole aga ühtegi põhjust, sest tänini ei ole ministerriumile ühtegi kaebust sisse tulnud, kust ära wõiks näha, et endistele mõisatöölilistele töö ära öeldakse, kui tööd olemas on. Peale selle, mis ma ette tõin, oleks raske tõendada, et Wabariigi Walitsus, eriti põllutööministeerium, juhtnõõride § 14 ei täida. Tähendab, § 14 on täitmist leidnud. Mis aga puutub sellesse, et Wabariigi Walitsus peab omal riisikol kõigis mõisades tööstustewõttest käima panema, siis mina ütlen, et meie küll seda teha ei suuda ja kui leitakse, et teised seda paremini teewad, siis lähen mina kohe eest ära. (M. Martna (sd.): Meie küsimus ei seis mitte selles, mis tehtud on, waid selles, mis wõimalik teha oleks.) Pöörake ministerriumi poole ja ma annan Teile 2—3 mõisa kätte, muretsege omale kapitaal ja, olge head, seadke seal tööstus sisse. (M. Martna (sd.): Mis on walitsus selleks teinud, et töötatöölis-

tele elamiswõimalust muretseda?) Ma toon kohe ette, mis siin teha wõib ja tehtud on.

Samaste juhtnõõride järgmine § 15 kirjutab ette, et peab „eraldatama iga 3—5 perekonna peale 1 krunt mõisatööliliste jaoks“. See tähendab, et iga mõisatöölise perekonnale, kes maaseaduses ettenähtud korras maad saanud ei ole, tuleb anda ajutiseks — mitte põliseks — tarwitamiseks 3—6 tiinu maad — põldu, heina- ja karjamaad, — sest meie normaaltalu keskmine suurus on 20—22 tiinu.

Eelmistel aastatel ei ole küll suudetud seda ettekirjutust igalpool täita ja on juhtumisi, kus 1 krunt ka 10 perekonna peale eraldati.

Ministeerium oli juhtnõõride täitmist küll nõudnud — ringkiri 19. 2. 1921 a. — ja ka palunud maakonnawalitsusi — kiri nr. 4077 15. III. 21 — nendest juhtnõõridest kinni pidada ja neid arwesse wõtta maasaajate nimekirjade kinnitamisel. Eesõigustatud maasaajate tung oli aga suur ja tegelikult ei suutnud ei riigimaadeülemad, ei maakonnawalitsused, juhtnõõride § 15 täipest täita.

Käesolewal kewadel on aga asjaga paremini toime saadud.

Just Tartumaal on 16 mõisast eraldatud endistele mõisatöölilistele 78 krunti. Ka nende tööliste seisukorda, kes enne 1922 a. mõisades liig wähe maad olid saanud, on püütud kergendada, nende andes kätte kõik need maad, mis selle ehk teise põhjuse tõttu 1922 a. kewadel wabanesisid. Kohalik maakorralduse nõukogu on üksikasjaliselt kõikides enne wäljaantud mõisades olewad wabanenud maad korralduse alla wõtnud ja igalpool nad tööliste jätanud. Wastaw nõukogu protokoll on põllutööministri poolt kinnitatud.

Muidugi ei lahenda need korraldused mõisatööliliste küsimust, aga igatahes on tehtud, mis wõimalik oli.

Ja et põllutööministril ses asjas mitte käed täiesti wabad ei ole, wõib näha järgmisest.

Kuna Tartu maakonnawalitsuse ja nõukogu tegelased härra Jans'iga eesotsas Wabariigi Walitsusele etteheiteid teewad mõisatöölilistele mittewastutulekus — siin olgu tähendatud, et härra Johanson'i küsimine just sellepärast Tartu olusid puudutawat — on Wabariigi Walitsusel ka teine dokument käepärast, mis põllutööministeeriumi ümber pöörduks selles süüdistab, et ta eesõigustatud sõdu-

rite huwisid riiwab, liig palju kruntisid eraldades. See on Wiru maakonnawalitsuse märgukiri Riigiwanemale. Wirumaal on 11 mõisast 74 krunti töölistele eraldatud.

Nii wõetakse Wabariigi Walitsus ja põllutöoministerium kahelt poolt tule alla, kasutatakse ära raskusi, mis maa-reformi teostamisega loomulikult pidid tekkima, ja süüdistatakse Wabariigi Walitsust kord mittewastutulemises endistele mõisatöölistele ning teine kord sõdurite huwide riiramises, tahtes kätte saada omi poliitilisi sihte ja tehes silmi kord sõduritele, kord moonamehele. Tartu maakonna tegelased härra Jans'iga eesotsas, samuti ka härra Johanson peaksid teine kord ka meelde tuletama üht tõsi-asja. Kui mõnda Riigikogu liiget keskpaigast nimetatakse „maaseaduse isaks“, siis olid härra Jans ja tema parteisõbrad selle seaduse wastuwõtmise juures wähe-malt „waderiks“. Tol ajal oleks „waderid“ mõisatööliste tulewase saatuse peale rohkem pidanud mõtlema ja ette nägema, mis tulewik nendele toob, kuid kõiges maaseaduses pole poolt sõnagi moonakatest ja nende kindlustamisest. Kui aga teisi maaseadust konstrueerida wõimatu oli — ja ma arwan, et maaseaduse maksmapanemine sarnasel kujul seekord paratamata oli, siis ei ole mitte kohane nüüd käed puhtaks pesta ja praeguste seaduse teostajate peale weeretada neid järeldusi, mis paratamata ja millede täieliseks kõr-waldamiseks Wabariigi Walitsusel abinõud puuduwad. (L. Johanson (sd.): Teie wõite ju juhtnõõre wälja anda.) Aga kui seadus mulle seda ei luba. (L. Johanson (sd.): Siis esi-nege wastawa eelnõuga.) Kui Teie aga ta wastu wõtate?

Tagasi tulles ettepanud küsimiste juurde, wõin lühidalt wastata.

1) Wabariigi Walitsusel on teada endiste mõisatööliste raskest seisukor-rast, kuid konstaterib, et küsimuses asi liialdatult kirjeldatud.

2) Wabariigi Walitsus on maks-wa maaseaduse piirides kõigiti püüdnud nende olukorda parandada, eriti käesole-wal kewadel wäljaantud mõisades.

3) Wabariigi Walitsus tunnistab endise põllutöoministri poolt antud juhtnõõre maks-waks, kuid peab konstaterima, et need juhtnõõrid töölisteküsimust ei lahenda, waid ainult nende seisukorda ker-gendawad.

4) Nimetatud juhtnõõrid on teostatud wõimaluse järele, eriti täielikult aga läbi wiidud käesolewal kewadel wäljaantud mõisades.

(M. Martna (sd.): Wabariigi Walitsus pole katsunud kineid juhtnõõre parandada.)

Juhataja J. Kuk: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

6. Wabariigi Walit-suse wastamine Eesti sotsiaaldemo-kraatlise tööliste partei Riigikogu rühma küsimise peale kinnitusea-duste maksmapane-mise asjus.

Töö-hoole-kandeminister Chr. Kaarna: Sotsiaaldemokraat-lise töölistepartei Riigikogu rühma esitajad seletawad, et nende tööliste kui ka pensionääri-de seisukord, kellele

1912 a. seadused liig wäikese tasu kindlustawad, äärmiselt raske on ja awal-dawad arwamist, et Wabariigi Walitsus ajutise walitsemise korras ja põhiseadu-ses ette nähtud kinnituseaduse maksma-panemiseks oma kohust mitte ei ole täit-nud ja et walitsusel ka mingisuguseid ka-watsusi ei olla, mis lubaksid oletada, et seaduse maksmapanek lähemal ajal teos-tamist leiab. Eriti tuletatakse meelde juba Asutawa Kogu ajal wäljatõõtatud kinni-tuseadust ja teiseks nende pensionääride ja tööliste rasket seisukorda, kellele 1912 a. seadus naeruwäärt madala tasu määrab.

Mis nendesse arwamistesse puutub, nagu oleks Wabariigi Walitsus täiesti ei-tawal seisukohal igasuguste kinnitusea-duste kohta ja nagu ei oleks temal mingi-suguseid kawatsusi nende maksmapane-miseks, siis pean ütleva, et need wäited õige suuresti liialdatud on.

Ei ole, wäga arusaadawatel põhjustel, meie allikad mitte nii piiramata suured, mis wõimaluse oleks annud suuri sum-masid ära kulutada otstarbeteks, mis, ehk küll tarwilikud, aga siiski mitte häda-tarwilikud ei ole. Pealegi oli ja on ka lähemas tulewikus rohkesti ülesandeid täita, mis nõuawad wäljaminekuid loo-waks tööks, wäärtuste kaswatamiseks, kogu rahwa hea käekäigu tõstmiseks. Wabariigi Walitsus arwab, et wäärtuste loomise peale tuleb kõige suuremat rõhku panna. Alles selle järele ja seda mööda, kui kindel meie rahwamajandus, kui tugew meie kandejõud on, on wõimalik

tulutoowalt parandada ka nende seisukorda, kes ka wanaduse, töowõimetuse ehk mingil muul põhjusel abi tarwitawad. Aga ma ütlen, käies selle järele, mis riigikassa seisukord Wabariigi Walitsusele lubab, vähemalt lähemal ajal, ei ole mitte neid puudusi ja kannatusi silmapaari wahel jäetud. Selle üle on kõneldud wõrdlemisi palju Riigikogus, selle peale on pöranud Wabariigi Walitsus tähelpanu ka erakorraliste nähtuste puhul. Hoolekanne on laienenud. On tekkinud wiimastel aastatel terve rida asutusi, kus hoolitsetakse nende inimeste eest, kelle seisukord eeltähendatud põhjustel raske on, ja nende asutuste arw ei kahane, waid tõuseb järjest. Ja ka nende kodanikkude arw, kes nendest asutustest ülespidamist nõuawad ja saawad, on järjest kaswamas. Nii on töö- ja hoolekandeministeeriumi eelarwe märksa kaswanud just selles osas, mis läheb hoolekande peale. Ka omawalitsustel on hoolekande alal wäljantawad summad õige tähtsalt kaswanud, waatamata selle peale, et nende oma seisukord õige raske on. Tallinna linna eelarwest, näituseks, on näha, et linn 1921 a. kulutas hoolekande peale 15.212.000 mk. Käesolewa aasta eelarwes on selle peale määratud natukene vähem, kui 20 miljoni, sellega umbes 5 miljoni enam möödaläinud aastast. Isegi Narwa linn, kus seisukord weel raskem on, annab omalt poolt kehwide toetamiseks 2 miljoni rohkem wälja, kui eelmisel aastal. Mõnes üksikus maakonnas ja linnas on summad seks otsarbeks tõesti wähenenud, eriti just Tartu maakonnas. Missugused on seal asjaolud, seda ma ei tea. Ma tean aga seda, et kõige rohkem kaebtusi on tulnud just sealt, s. o. jõukalt Tartumaalt. Tähendab, et seal kehwide seisukord raske on. Ja meie näeme arwudest, et kuna igalpool ka kohalikud omawalitsused abiandmiseks minewaid summasid on suurendanud Tartu maakonnanõukogu hoopis wastupidiselt on talitanud. (L. Johanson (sd.): Seal on maaliitline nõukogu. — A. Jürman (põl.): Johanson näeb igalpool tontisid. — Üldine rahutus ja naer.) Selle maakonnanõukogu kokkuseadet mina nii täpisealt ei tunne, ma ütlen ainult seda, mida faktid tõendawad. Peale selle, et suurendatud on riigi kui ka omawalitsuste asutuste wäljaminekuid hoolekande aladel, on ka punanerist omalt poolt oma tegewust märksa laiendanud ja õige suurele arwule kodanikkudele, leskedele ja

waestelastele abi annud, ja laiendab oma tegewust alatas. Nii ei wõi Wabariigi Walitsus mitte õigeks pidada seda arwamist, nagu oleksime jõudnud ajajärku, kus laiade hulkade seisukord halweneb, waid andmed tõendawad, et seisukord märksa paraneb ja et Wabariigi Walitsus omalt poolt igal juhtumisel, kus tõeliste põhjuste peal olenewate hädadega tegemist on, oma abi wõimalust mööda anda tahab ja ka annab. Näituseks Aseris ja Narwas, kus tegemist oli suurema hulga kannatajatega, seal on ka abi antud ja walitsus mõtleb seda abi wõimalikkudel kordadel ka edasi anda. Kui eelarwe-summad sellel alal lõppema peaksid, peame krediitide nõudmisega esinema.

Mis puutub nüüd haiguste wastu ja emade kinnitamise seaduse saatusesse, missuguse küsimuse ettetoomisega on esinetud selle seaduse maksmapanemise kohta, siis on mul järgmist ette tuua. Haiguste wastu kindlustamise seadus on praegu maksew tööstusettewõtete töölise kohta, ta wõimaldab töölisele haiguste päewade puhul nii arstlist abi, kui ka rahalist toetust. Sellega ei ole nende töölise seisukord, kes selle seaduse alla kuuluwad, mitte katastroofiline. (K ä r a p a h e m a l p o o l. — M. Martna (sd.): See on ju üle terve maakera nii, mitte üksimeil. — L. Johanson (sd.): See on õige laialine mõiste.) Ma ei ole tahtnud öelda, et ta kitsas peaks olema. Isegi kõige uuemad seadused, nagu Lätis ja Poolas 1922 a., ei ole ses suhtes mitte kaugemale jõudnud. (L. Johanson (sd.): Wõtke Läti seadus, see räägib midagi muud.) Ma ei räägi sellest, ma räägin nendest, kes praegu meie seaduse alla käiwad. Arusaadaw, nende töölise seisukord on raskem, kes seaduse alla ei kuulu, näituseks põllutöölised jne. Riigikogu töökaitse komisjoni poolt wäljatöötatud haiguste wastu ja emade kinnitamise seaduseelnõu alla peaksid ka põllutöölised ja teised palgatöölised kuuluma. Walitsuse teada oli see elnõu rahaasjanduse komisjonis päewakorral juba läinud aasta nowembrikuul, kus sel korral walitsuse esitaja elnõu kohta walitsuse eitawa seisukoha teada andis. Sellest kõneldi ka hiljemalt ühel wõi paaril juhtumisel, kuid ometi ei ole komisjon seisukohta wõtnud.

Wist ei ole seaduseelnõu komisjonis enam päewakorral olnud. Töö-hoolekan-

deministeeriumil ei ole sellest vähemalt midagi teada. (L. Johanson (sd.): On oodatud wastust. Walitsus on kogu aja seaduseelnõu kinnipidanud.) Töö-hoolekandeministeerium on aga selle seaduseelnõu juures edasi töötanud, et võimalik oleks tarwilikul korral teatawate paragrahwide kohta parandustega esineda wõi koguni uue seaduseelnõuga. Alles 28. aprillil s. a. pööras Riigikogu juhatus Wabariigi Walitsuse poole küsimistega selle seaduseelnõu asjus. Wabariigi Walitsuse liigetest moodustatud erikommisjon waatas need küsimised läbi ja andis nende peale ka oma wastused. Nii näeme, et kui Wabariigi Walitsus ei ole esinenud... (Wäljast kostab muusika. Saalis liikumine. Publikum ja osa Riigikogu liikmeid lähewad akende juurde.) Nii on mõtteta kõneleda.

Juhataja **J. Kukk**: Ma kuulutan wieminutilise waheaja. (Waheaeg kestab kaks minutit.) Et muusika lõppenud on, siis awan uuesti koosoleku. Palun Riigikogu liikmeid kohtadele asuda.

Töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**: Nii näeme, et kui Wabariigi Walitsus ei ole seaduseelnõuga esinenud, siis on see tulnud sellest, et ei ole teada olnud, missuguse seisukoha wõtab Riigikogu selle eelnõu kohta, mille kohta Wabariigi Walitsus juba läinud aastal oma eitawa seisukoha on awaldanud. On täiesti mõtteta samal ajal, kui üks eelnõu juba wälja on töötatud, teist eelnõu wälja töötama hakata. Mina arwan, et Riigikogu peaks juba selle istungjärgu lõpul selgesti ütleva, kas asub ta selle seaduseelnõu läbiwaatamisele ja wõtab selle wastu, wõi lükkab tagasi. Kui see selgus käes on, siis teab Wabariigi Walitsus tarwilikka samme astuda. Kui peaks selguma, et Wabariigi Walitsuselt tahetakse uut seaduseelnõu saada, siis esitab walitsus oma eelnõu tingimata järgmisel istungjärgul. Mis puutub sellesse, mis pärast Wabariigi Walitsus läinud aastal selle seaduseelnõu kohta eitawale seisukohale on asunud, siis olen mina juba nende asjaolude peale tähendanud, mis selle põhjuseks on olnud. Praegu wõin ütelda, et Wabariigi Walitsus ei saa mitte neid põhimõtteid õigeaks tunnistada, mis selle seaduseelnõu juures aluseks on wõetud. Eelnõu näeb ette, et maksumaksjad on tööandjad, kuna kassast osasaajad ja kassa juhtijad ainult tööliselised on. Niisugu-

sed alused ei ole meie oludes kohased. Meie teame väga hästi, et ettewõtted, kus taheti, et ainult üks pool — töötegija — juhtija oleks, äpardanud on. (L. Johanson (sd.): See on wana wäide.) Ma tähendan ainult nii palju, et Wabariigi Walitsus selles aluses mittesoowitawat ühekülgisust näeb ja sellepärast eelnõu kohta täiesti eitawal seisukohal on. Sest neid summasid, mis rahwa taskust tulewad, ei wõi mitte ükskõikselt wälja anda. Kui Riigikogule wastuwõetaw on, et haiguste wastu kinnitamise alla käiksid kõik palgatöölised, siis oleks kinnitatawate isikute arw umbkaudsete teadete järele umbes 236—240 tuhat. Kui oletada, et palgatöölise keskmine sissetulek on 2.500 marga ümber kuus, suurema jao sissetulek on muidugi suurem — ja kui kinnituskasu wõetakse 6%, siis teeks see kuu kohta 55 miljoni 500 tuhat marka wälja. Aastane kinnituskasu summa on iga tahes niisugune, mille jaotamisest ja wäljaandmisest ka see rahwa hulk osa peaks wõtma, kes seda raha peab maksma. Walitsus peab tarwilikuks, et kõik palgatöölised kinnitatud oleksid, ja esineb sellekohase seaduseelnõuga, kui temale selgeks saab, et Riigikogu selles küsimuses mingisugusele otsusele on jõudnud. Sennikaua, kui selgus käes ei ole, ei saa Wabariigi Walitsus muud midagi öelda, kui seda, et ta selle seaduseelnõuga, mis siin on, mitte nõus ei ole. Jätkab Riigikogu selle eelnõu läbiwaatamist, siis tahab Wabariigi Walitsus oma parandustega esineda.

Mis puutub pensioni seaduseelnõusse, siis ei ole Wabariigi Walitsus selle kohta mitte eitawale seisukohale asunud. Sellekohane eelnõu oli töö-hoolekandeministeeriumi poolt juba waremalt wälja töötatud ja walitsusele esitatud. Wabariigi Walitsus andis eelnõu töö-hoolekandeministeeriumile ümbertöötamiseks tagasi. Töö-hoolekandeministeerium wõtab seaduseelnõu ümbertöötamisel arwesse Wabariigi Walitsuse poolt antud juhtnõõrid.

Kui seda õigeaks wõidakse pidada, mis siin eelmistel kordadel räägiti, et meil abitarwitajaid waeseid inimesi liig palju on, Tartu maakonnas üksi juba 15.000 inimest, kellele riik peaks abi andma, siis pean ma ütleva, et kui juba kõige jõukamas wabariigi maakonnas, Tartumaal, 15.000 inimest riiklist abi tarwitawad, siis, kui wõtame teised maakonnad ja linnad juurde, saaksime umbes 150.000 abitarwi-

tajat, ja kui Wabariigi Walitsus tahaks neid kõiki aidata summadega, mida äärmise pahema tiiva härrad igale üksikule äraelamiseks tarwilikuks peawad, siis teeks see samasuure summa wälja, kui meie üldine eelarwe seda on, see on — üle 5 miljardi marga.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **W. Pezold.**)

Wabariigi Walitsusel, õigem riigil pole allikaid, kust niisuguseid summasid wõtta. Waeste eest ja puudustkannatajate seisukorda sattunud riigikodanikkude eest muretseb Wabariigi Walitsus nii palju, kui palju riigikassa kandejõud võimaldab ja kui palju seda riigikodanikkude hea käekäigule waja. Juhin mööda minnes tähelepanu nähtuse peale, et läinud aastal õieti sagedasti igasugused saatkonnad ametiasutustes ja isegi Riigiwanema juures käisid oma kaebtustega ja protestiga, need olid igasuguste abitarwitawate kodanikkude saadikud. Neid saatkondi oli palju, et isegi sabad tekkisid, sabad selles mõttes, et kõigile ei jõutud õigel ajal wastata. Täna ei ole neid mitte enam, wastused ja juhatused suudetakse kõigile õigel ajal anda. (Pahemalt poolt: Arusaadaw, kui käigud asjataks jäid.) Siin wõidakse küll ütelda, et need käigud sellepärast ära jäid, et neil tagajärgi polnud, aga eestlane ütleb: küsijat ei lööda mitte. Mina ütlen, et töowõimetute ja puudustkannatajate seisukord niiwõrd on paranenud, et neil enam abi järele kõrgemate ametiasutuste poole pöörata ei tarwitse. Tööolud on üldiselt paranenud ja waeste seisukorda on parandatud jõudu mööda. Härra Johanson'ile wastan ma sedasama, mis ütles põllutööminister Rostfeld, et Tartu maakonnawalitsus otsib oma tööde jaoks töölisi, aga ei leia, ega leia. (Pahemalt poolt: Ta ei maksa palka.) Härradele kommunistidele muidugi ei makseta palka, sest et nad tööd ei taha teha. (Pahemalt poolt ägedad protestihüüded: „Kaja“ ütleb, et põllutöölised ka enam tööd teha ei taha. Lüpsmine wenitawat käed wälja.) Ajakohase hoolekande seaduse maksmapanemine on aga tingimata tarwilik ja Wabariigi Walitsus esineb tingimata juba sügisel istungjärgul wastawa eelnõuga.

Juhataja **J. Kukk:** Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

7. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Weiler'i küsimise peale 40 ruutwersta suuruse maa-ala Gerhard Eugen Lukk'i omanduseks kinnitamise asjus.

mis kokku umbes 40 ruutwersta suuruse maa-ala endi alla wõtawad, millest suur osa metsa all on, riigi maatagawarast wälja arwatud ja Gerhard Eugen Lukk'i omanduseks kinnitatud.

Reichenau maakoht ühes Järwakandi klaasiwabrikuga on põllutööministeeriumi poolt 1920 a. wõõrandamata jäetud, põhjustel, et tema on kreposteeritud 7. aug. 1920 a. Julie Ungern-Sternberg'i sünd. Hoyningen-Huene, Helene ja Isabella Hoyningen-Huene'de nimäle Tallinna-Haapsalu rahukogu krepostijaoskonna ülema sellekohase otsuse põhjal ja et nimetatud isikutel põllutööministeeriumis olewate andmete järele rüütlimõisa omanduseks polnud. Nimetatud isikud on küll Eidapere endise omaniku Oskar Hoyningen-Huene pärijad, kuid Eidapere mõisa, kui majoraatmõisa-, pidi pärima üksi ainult Max Hoyningen-Huene, aga mitte eelnimetatud isikud. Millal ja missugustel alustel ülewalmimetatud Huene'd omandusõiguse Gerhard Lukk'ile edasi andsid, on põllutööministeeriumil teadmata. Seda küsimust polnud tarwidust üles wõtta, kui maakoht ja talud wõõrandamise alla ei kuulunud.

Edasi palub rkl. Weiler teada: „mis kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta selleks, et seda maaseaduse rikkumist Järwakandis kõrwaldada“.

Kuna, nagu seletustest eelpool näha, põllutööministeerium seaduse rikkumist pole leidnud, langeb ära tarwidus selle küsimuse peale wastamiseks.

Juhataja **J. Kukk:** Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

8. Wene seaduste kogu X kõite I osa tsiwiilseaduste § 582 muutmise seadus — III lugemisel.

Üldise komisjoni aruandja **A. Palwadre** (loeb): Wene seaduste kogu X kõite I osa tsiwiilseaduste § 582 muutmise seadus.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Palwadre** (loeb): Wene seaduste kogu X köite I osa tsiwiil-seaduste § 582 muudetakse järgmiselt:

§ 582. Liikumata waranduste ja maade hindamist toimetab hindamiskomisjon, kelle liigeteks on: 1) maakonnawalitsuse esimees kui komisjoni juhataja, 2) kohalik rahukohtunik, 3) maakonna politseiülem, 4) kohalik maksuinspektor, 5) walla- alewii-, linnawalitsuse esitaja wallast, alewist ehk linnast, kuhu kuuluvad wõrandatawad warandused, 6) maakonna riigimaadeülem — riigimaade wõrandamise puhul.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud. Pärast III lugemist panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse) Seadus on nähtawa enamusega III lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. Wõru maakonnawalitsuse sõja-aegsete riigiwõlgade kustutamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Kerem** (loeb): Wõru maakonnawalitsuse sõjaaegsete riigiwõlgade kustutamise seadus.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Kerem** (loeb): § 1. Wabadussõja läbi kannatanuile abiandmiseks riigikassas tehtud ja senni weel tasumata Wõru maakonnawalitsuse laen ühesajatuhande marga suuruses kustutakse maha.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **A. Kerem** (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wäljakulutamiselega „Riigi Teatajas“.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Pärast III lugemist panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Seadus on

nähtawa enamusega III lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **A. Kerem**: Teen ettepaneku seda seadust wastu wõtta ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Juhataja **J. Kukk**: Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni kätte andmata.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Riigi õlikiwitööstuse põhimäärus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Laidoner** (loeb): Riigi õlikiwitööstuse põhimäärus.

J. Annusson (töer.): Teen ettepaneku pealkirja muuta järgmiselt: „Riigi põlewkiwitööstuse põhimäärus“. Motiivid kandsin ette II lugemisel.

Juhataja **J. Kukk**: Ettepaneku kohta sõna ei soowita. Aruandja sõna ei tarwita. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus... (Wahelhüüe: Palume ära lugeda. Loetakse hääli.) Rkl. Annussoni ettepanek on 23 häälega 17 wastu wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 1. Riigi põlewkiwitööstuse eesmärk ja õigused. Riigi põlewkiwitööstus asutatakse õlikiwilademetega igakülgeks ärakasutamiseks.

J. Annusson (töer.): II lugemisel seda parandust tehes tähendasin ma, et tema wastuwõtmise korral wastaw muudatus ka kõigis teistes paragrahwides tuleks läbi wiia. Kuna see parandus tagasi lükkati, ei teinud ma mitte täiendawaid ettepanekuid. Täna aga wõeti wastu, et pealkirja tuleb lugeda „Riigi põlewkiwitööstuse põhimäärused“, siis tuleb see nimetus ka kõigis teistes paragrahwides sisse wiia ja sõna „õlikiwi“ asemele „põlewkiwi“ panna. Teen sellekohase ettepaneku.

Juhataja **J. Kukk**: Palun kirjallikult sisse anda. Rkl. Annusson teeb ettepaneku, igalpool, kus paragrahwides sõna „õlikiwi“ ette tuleb, sõna „põlewkiwi“ tarwitada. See on redaktsiooniline

parandus ja ei ole mõtet teda iga paragrahwi juures üksikult hääletama hakata. Sellepärast panen selle paranduse kõikide paragrahvide kohta korruga hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on vähemus. Parandus on wastu wõetud. Panen §1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on §1 nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 2. Riigi põlewkiwitööstus wõib awada põlewkiwi saamiseks oma kaewandusi, korraldada põlewkiwi müügileaatmist toorel ja ümbertöötatud kujul, asutada õli destilleerimise ja fraktsioneerimise wabrikuid ja wõtta ette kõiki talitusi, mis põlewkiwi ja tema saaduste kasutamiseks tarwilikud.

Tarwilikud maa-alad põlewkiwitööstuse awamiseks ja eksploateerimiseks antakse riigi põlewkiwitööstusele üldistel põlewkiwi kontsessioonide kohta kindlaksmääratud alustel.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 3. Riigi põlewkiwitööstus on rahaliselt ja juriidiliselt iseseisew ettevõtte ja tema asjaajamine, walitsemine ja kontroll ei käi üldisriigiettevõtete kohta makswate seaduste alla. Riigi põlewkiwitööstuse tegewus, walitsemine ja kontroll sünniwad käesolewate põhimääruste alusel.

Riigi põlewkiwitööstusel on oma pitsat, pealkirjaga „Riigi põlewkiwitööstus“.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 4. Riigi põlewkiwitööstus on waba igasugustest awalikkudest riigi-, äri- ja tööstusmaksudest; kogukondliste maksude alla käib riigi põlewkiwitööstus üldistel alustel.

Tehnilise järelwalwe ja töökaitse suhtes allub riigi põlewkiwitööstus eraettevõtete kohta makswatele seadustele ja määrustele.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 4 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): Riigi põlewkiwitööstuse kapitaalid. § 5.

Riigi põlewkiwitööstuse põhikapitaaliks määratakse 250.000.000 marka, mille hulka kuuluwad kõik eelarwe korras riigilt saadud summad ja endiste Wene asutuste käest päritud, kui ka teiste asutuste käest ilma tasuta ülewõetud materjaalid.

Põhikapitaal loetakse riigikassa ilma protsentideta laenuks ja tuleb tagasi maksta ühesuurustes summades 50 aasta jooksul, hakates 1923 aastast.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 5 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 6. Riigi põlewkiwitööstusel on õigus oma tegewuskapitaalide suurendamiseks laenusid teha ja obligatsioonid välja anda, tingimistel, mis raha- ja kaubandus-tööstusministri poolt heaks on kiidetud.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 6 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 7. Juhtuwate puudujääkide katmiseks asutatakse riigi põlewkiwitööstuse tagawarakapitaal, milleks igaaastasest puhaskasust vähemalt 10% arwatakse.

Tagawarakapitaali suurus määratakse kindlaks Wabariigi Walitsuse poolt kaubandus-tööstus- ja rahaministri ettepanekul. Tagawarakapitaal tuleb hoida riigiwäärtpaberites ehk teistes wäärtustes Wabariigi Walitsuse sellekohaste juhtnõõride järele. Tagawarakapitaali tarvitamine wõib sündida ainult Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal.

Riigi põlewkiwitööstuse jookswad summad hoitakse renteis ehk Eesti pangas.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 7 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): Riigi põlewkiwitööstuse juhatus. § 8. Riigi põlewkiwitööstust juhib ja walitseb juhatus, mis vähemalt kolmest direktorist koos seisab ja keda kaubandus-tööstusministri ettepanekul Wabariigi Walitsus ametisse kinnitab, neile palga määrab ja ametist wabastab.

Üks direktoritest määratakse Wabariigi Walitsuse poolt juhatuses esimeheks ja teine tema asetäitjaks.

Riigi põlewkiwitööstuse juhatusese asukoht on Tallinnas.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 8 on nähtawa enamuslega vastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 9. Juhatus ajab asju käesolevate määruste ja riigi põlewkiwitööstuse nõukogu poolt antud volituste ja instruksioonide järele, mida kaubandus-tööstusministri esildusel Wabariigi Walitsus kinnitab.

Juhatus on riigi põlewkiwitööstuse juriidiliseks esitajaks ja ajab selle asju ise ehk wolinikkude kaudu kohtutes ja kõigis riigiasutustes, kui ka eraisikute ja asutuste ees.

Juhatus on kohustatud peremeheliku hoolega riigi põlewkiwitööstuse asju ajama ja kaitsma tema warandusi ja huviseid.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 9 on nähtawa enamuslega vastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 10. Juhatusese ülesandeks on eriti:

1) Kokku seada tööstuse üldine tegevuskawa ja igaaastane tulude ja kulude eelarwe;

2) eelarwe piirides ametisse kutsuda ja palgata tarwilikka tehnilisi jõuduseid, ametnikka ja töölisi, neile palka määrata nõukogu poolt kinnitatud juhtnõõride järele ja neid ametist wabastada.

Märkus. Põlewkiwitööstuse pearaamatupidaja ja üksikute tööstusharude juhatajad kinnitatakse ametisse ja lastakse lahti juhatusese ettepanekul riigi põlewkiwitööstuse nõukogu poolt.

3) Üksikute tööstusharude ja ettevõtete juhatajatele instruksioonide ja wolituste andmine ja nende tegewuse juhtimine ja järelwalwamine;

4) lepingute tegemine ja kohustuste wäljaandmine riigi põlewkiwitööstuse nimel.

Märkus. Rahalised kohustused ja lepingud peawad peale kahe direktori ka pearaamatupidaja allkirja kandma.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 10 on nähtawa enamuslega vastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 11. Juhatusese liikmed, niisama ka teised

riigi põlewkiwitööstuse ametnikud, loetakse riigiteenistuses olewateks ja nendel on kõik õigused ja kohustused, mis teistelgi riigiametnikkudel.

Juhatusese koosolekuid peetakse tarwidust mööda esimehe ehk tema äraolekul asetäitja juhatusel. Otsused tehakse liht häälteenamusega.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 11 on nähtawa enamuslega vastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 12. Nõukogu võib juhatusese liiget, kes tema peale pandud kohustusi korralikult ei täida, kaubandus-tööstusministri kaudu Wabariigi Walitsusele tagandamiseks ette panna.

Korratu asjaajamise korral on ka kaubandus-tööstusministril õigus juhatusese liikmeid Wabariigi Walitsusele tagandamiseks ette panna.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 12 on nähtawa enamuslega vastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): Riigi põlewkiwitööstuse nõukogu.

§ 13. Riigi põlewkiwitööstuse üldise tegevuskawa läbiarutamiseks ja juhatusese tegewuse järele walwamiseks asutatakse riigi põlewkiwitööstuse nõukogu.

Juhataja **J. Kukk**: (Hääletatakse.) § 13 on nähtawa enamuslega vastu võetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 14. Nõukogus on 5 liiget, kes kaubandus-tööstusministri ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kolmeks aastaks ametisse kinnitatakse. Nõukogu liikmed waliwad oma keskelt igaks aastaks esimehe ja selle asetäitja.

Iga aasta lahkub nõukogust 2 liiget, alguses loosi läbi, pärast ametwanaduse järele. Lahkunud liikmeid võib ette panna uuesti ametisse kinnitamiseks.

Kui keegi nõukogu liigest oma ametikohuste täitmisel riigi põlewkiwitööstuses saadud teateid kurjasti tarwitab, awaliku usalduse kaotab ehk 3 järgnewast koosolekust ilma mõjuwa põhjusega osa ei wõta, siis on nõukogul õigus kaubandus-tööstusministri kaudu ehk ministril omal algatusel teda ametist tagandamiseks Wabariigi Walitsusele ette panna.

L. Johanson (sd.): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut § 14 algust järgmiselt redigeerida: „Nõukogus on 5 liiget, kellest üks riigi põlewkiwitööstuse tehniliste ja üks füüsiliste tööjõudude poolt walitakse, kolm aga kaubandustööstusministri ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kolmeks aastaks ametisse kinnitatakse.“

Juhataja J. Kukk: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Laidoner: Rahaasjanduse komisjoni nimel rkl. Johanson'i parandusega ühineda ei saa — põhjused needsamad, mida mina II lugemisel ette kandsin.

Juhataja J. Kukk: Panen rkl. Johanson'i poolt tehtud ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on 26 häälega 22 vastu tagasilükatud. Panen § 14 ettekantud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 14 vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 15. Nõukogu koosolekud peetakse tarwiduse järele, kuid mitte vähem kui kord kuus. Päewakord ja koosoleku kutsed saadetakse nõukogu ja juhatuse liigetele esimehe poolt vähemalt 3 päewa enne koosolekut. Sama aja jooksul tuleb nõukogu koosolekust ka kaubandus-tööstusministrile ja riigikontrolöörile teatada.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 15 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 16. Nõukogu koosolekud on otsuswõimulised, kui peale esimehe ehk tema aseäitja weel 2 liiget koosolekust osa wõtawad.

Otsustatakse liht häälteenamusega.

Nõukogu koosolekutel on juhatuse liigetel sõnaõigus.

Nõukogu asjaajamist toimetab riigi põlewkiwitööstuse juhatuse kantselei.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 16 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 17. Nõukogu wõib oma liigete hulgast erikomisjoni määrata, kes riigi põlewkiwitööstuse üldist tegewust ja arwepidamist ning asjaajamist kontroleerib ja

oma arwamised ning märkused leitud puuduste kohta nõukogule ette paneb.

Nõukogul on õigus sellesse komisjoni eksperte väljaspoolt juurde kutsuda.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 17 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 18. Nõukogu liikmeid ei loeta riigiametnikkudeks.

Nõukogu liigete tasu, sõidu- ning päewarahad maksetakse riigi põlewkiwitööstuse summadest, Wabariigi Walitsuse poolt määratud suuruses.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 18 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 19. Nõukogu läbiwaatamise ja heakskiitmise alla kuuluvad eriti:

a) igaaastane tööstuse tegewuskawa ja kulude ja tulude eelarwe ;

b) uute kaewanduste awamise kawad ja plaanid;

c) wabrikute ehitamine ja nende siseseadete muretsemine;

d) liikumata waranduste omandamise, wõõrandamise ja pantimise ning ehitustööde küsimused;

e) laenutegemise ja wõlakohustuste wäljaandmise küsimused, mille summa üle 1.000.000 marga ulatab;

f) lepingute kinnitamise küsimused, mille üksuse summa üle 3.000.000 marga ulatab;

g) igaaastane tegewuse, tulude ja kulude aruanne;

h) juhatusele instruksioonide andmine.

Siin on trükiwiga p. e-s, seisab „laenude tegewuse“, tuleb lugeda „laenutegemise“.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 19 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 20. Nõukogu koosolekute üle peetakse protokoll, mis kõigi osawõtjate poolt alla kirjutatakse. Ei ole mõni nõukogu liige enamuse poolt tehtud otsusega rahul, siis on temal õigus nõuda oma eriarwamise protokolleerimist.

Nõukogu protokollid saadetakse 2 päewa jooksul kaubandus-tööstusministrile läbiwaatamiseks. Ei tule kaubandus-

tööstusministrilt 4 päewa jooksul mingit protesti nõukogu otsuste vastu, siis astuvad need otsekohe jõusse, wastasel korral tulewad need küsimused, mille vastu protesteeritud, nõukogus uuesti arutusele. Ei ole kaubandus-tööstusminister ka uue nõukogu otsusega mitte rahul, siis annab tema asja Wabariigi Walitsusele lõpuliiku otsustamiseks.

Igaastase riigi põlewkiwitööstuse tegewuskawa ja tulude ja kulude eelarwe esitab kaubandus-tööstusminister Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) § 20 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): Aruandmine, järelwalwe ja puhaskasu jaotus. § 21. Iga aasta kohta seab riigi põlewkiwitööstuse juhatus täieliku tegewusaruande kokku tööstuslise arwepidamise nõuete kohaselt ja esildab selle riigi põlewkiwitööstuse nõukogule läbiwaatamiseks.

Nõukogu saadab aruande hiljemalt 1. aprilliks ühes oma otsusega kaubandus-tööstusministrile, kes selle oma heaksarwamisega Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks ette paneb. Samaks tähtjaks esitatakse aasta-aruande ühes tõendawate dokumentidega riigikontrolöörile, kes oma otsuse aruande kohta hiljemalt kahe kuu jooksul Wabariigi Walitsusele teada annab.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) § 21 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 22. Riigi põlewkiwitööstuse aruande-aasta algab 1. jaanuariga ja lõpeb 31. detsembriga.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) § 22 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 23. Aruande järele kindlakstehtud puhaskasut arwatakse § 5 ettenähtud osa riigi põlewkiwitööstusse pandud kapitalide tagasimaksmiseks.

Ülejäänud osa puhaskasust jaotatakse kaubandus-tööstusministri ettepanekul Wabariigi Walitsuse otsuse põhjal peale aruande kinnitamist järgmiselt:

a) 10% tagawarakapitaaliks;

b) 10% ettewõtte laiendamise kapitaliks;

c) 65% riigikassa sissetulekuteks riigiettewõtete alal;

d) 7,5% riigi põlewkiwitööstuse juhatus ja nõukogu liigetele ja wastutawatele ametnikkudele eritasuks ja muudeks otstarbeteks;

e) 7,5% ametnikkude ja tööliste olukorra parandamiseks.

L. Johanson (sd.): Panen ette: „§ 23. d) 5% riigi põlewkiwitööstuse juhatus ja nõukogu liigetele, wastawatele ametnikkudele eritasuks ja muudeks otstarbeteks, e) 10% riigi põlewkiwitööstuse teenijatele ja tööliste eritasuks, ka nende olukorra parandamiseks ja kultuuri-liste nõuete täitmiseks.“

Juhataja **J. Kuk**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Laidoner**: Tehtud ettepanekuga ei saa ühineda — põhjused needsamad, mis minewal koosolekul ette kandsin.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) Ettepanek on 27 häälega 19 vastu tagasi lükatud. Panen hääletamisele selle paragrahwi niisugusel kujul, nagu ta aruandja poolt ette kantud. (Hääletatakse.) § 23 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 24. Riigi põlewkiwitööstuse igaastased aruanded kuulutatakse „Riigi Teatajas“.

Juhataja **J. Kuk**: (Hääletatakse.) § 24 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): § 25. Kaubandus-tööstusministril ja riigikontrolööril on õigus riigi põlewkiwitööstuse nõukogu koosolekutest isiklikult ehk oma esitajate kaudu osa wõtta. Samuti on nendel õigus määrata asjatundjaid ja rewidenta riigi põlewkiwitööstuse üksikute tegewusharude kui ka kogu asjaajamise faktiliseks rewideerimiseks ja kontroleerimiseks.

Asjatundjate ja rewidentide arwamisest ja otsused antakse riigi põlewkiwitööstuse juhatus ja nõukogule teada ja esitatakse ühes juhatus ja nõukogu seletustega kaubandus-tööstusministri kaudu Wabariigi Walitsusele teadmiseks ja otsustamiseks.

Märkus: Riigi põlewkiwitööstuse tegewus ei käi riigikontrolli eelkontrolli alla.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 25 on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): Ettewõtte likwideerimine ja kestus. § 26. Riigi põlewkiwitööstus lõpetatakse seadusandlisel teel, kusjuures selle likwideerimise kord kindlaks määratakse.

Juhataja J. Kukk: (Hääletatakse.) § 26 on nähtawa enamusega vastu wõetud. Panen kogu seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Wähemus on vastu. Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. Maaseaduse laiendamise seadus Naroowa-taguste ja Petserimaa maa-alade peale — II lugemisel.

Naroowa-taguste ja Petserimaa maa-alade peale.

A. Kerem (rhw.): Ma juba tähendasin selle peale I lugemisel, et see seadus õieti ei ole mitte maaseaduse laiendamise seadus, waid tema sisaldab punkte, mis sellele seadusele teistsuguse iseloomu annawad. Maaseadus likwideeris suurmaapidamise. Käesolew seadus aga wõõrandab talupidamisi ja wäikemaapidamisi, sellepärast oleks ka asjata seda seadust nimetada maaseaduse laiendamise seaduseks. Kui meil tuleb sarnane seadus wälja anda, siis peaks temale wastaw pealkiri antama, ja minu arwates wõiks see olla „Naroowa-taguse ja Petserimaa maaseadus“, see oleks minu ettepanek.

K. Ast (sd.): Minu arwates on ükskõik, kuidas seda seadust nimetatakse, kas maaseaduse laiendamise seadus wõi Petserimaa ja Naroowa-taguste maade seadus, kuid mis aga seadusse enesesse puutub, siis on see kurb asi, et asjadega, mis wäga pakilised, armastatakse wiivitada. Seal, kus tarwis on töötada, seal annab see wiiwitamine wäga halbu tagajärgi. Selle tagajärjel on tekkinud iseäranis Petserimaal sarnane olukord, mis õi-

guse mõistetele ei wasta. Kuna Eestis mõisad olid riigi omanduseks tunnistatud, jäid Petserimaal kõik eraomanduse õigused maksuma peale seda kui maaseadus oli maksuma pandud ja seda õigust on Petserimaa mõisnikud laiemas ulatuses ära kasutanud. Nemad on hakanud maid müüma tähele panemata jättes igasugused seadused, ja õieti ei olegi neil mingit seadust ja ei saa sellepärast mingisugust piiri nendele panna. Nüüd siis, laiendades Asutawa Kogu poolt wastuwõetud seadust Petserimaa kohta, peame kahjaks tunnistama, et seda seadust seal laiendada ei saa, sest wõõrandada Petserimaal mingisuguseid maid ei ole, ehk wõib leida ainult mõned maad, kuid neid on wäga wähe. Üldse peab ütleva, et see seaduseelnõu ei korralda weel kaugeltki Petserimaa maaküsimust, sest Petserimaa on suurel määral teistsugune kui muu Eesti. Muuseas pean ma ühe asjaolu peale tähelepanu juhtima, mis siis tekib, kui käesolew eelnõu vastu wõetakse. Wäikerentnikud, kes pikemat aega ja mitu aastat juba oma koha peal on olnud, on kohtadelt üles öeldud, sellepärast et kohad on mõisnikkude poolt ära müüdud. Nii on, näituseks, kahes suuremas Petserimaa mõisas juba 18. aastal planeerimine ette wõetud ja maa 31 rentnikule korralikult wälja antud. Rentnikud elawad osalt mõisahoonetes korteris, osalt ka wäljaspool mõisa piire ja igatahes on rendiolud sarnased, et neil on inventaar olemas ja wõiwad wiietiinulised maalapid ära tarwitada ja elada sellest. Wahepeal on aga mõisaomanik müünud needsamad rendikohad ära ja kui praegu käesolew seadus siin mitte wahele ei astu, siis peawad nende kahe mõisa wäikerentnikud oma kohtade pealt lahkuma. Mis see Petserimaa kohta tähendab, see peaks meile küllalt selge olema, sest Petserimaal ei ole mitte suuri kohte, nagu meil. Seal on wäikesed kohad ja need inimesed, kellel wõimalus on seal wiietiinulise koha peal elada, seal juba mõne aasta on elanud, need inimesed on harjunud seda maatükki hindama. Nad püüawad igal wõimalusel seda maatükki kinni hoida, sest neil ei ole wõimalust mitte kusagile minna, kui neid wälja aetakse nende maalappide pealt, mis nad praegu hariwad. Maareformi teostamine ei ole maksew ükski Eestis, waid ka Petserimaal ja tema peaks maatainimestele parandust tooma ja pealegi kui inimesed on tahtnud maad saada. Siin aga kujuneb lugu teisiti. Kui käesolew seadus saaks.

sarnasel kujul, nagu ta komisjoni poolt ette pandud, vastu võetud, siis ei too tema mitte paremust, vaid saaks suurt rahulolematust tekitama.

Palun Teid, austatud Riigikogu liikmed, meeles pidada, et meie Petserimaad ignoreerida ei tohi. Eesti-Wene vahelise rahulepinguga on nimetatud maa meie riikliseks maaks saanud, kuid tema ajalugu, arenemiskäik on sootu teistsugune, kui meil ja sellepärast ei võiks mitte öelda, et Petserimaa kuuluks samuti lahutamata Eesti riigi külge, nagu teised maakonnad. Meie oleme kohustatud selle maa-ala peale kõigesuuremat tähelepanu pöörama, tema iseäralisi huvisid ja waateid silmas pidades, sest siis ainult võime loota, et need eestlaste hõimud, kes tublisti ära wenestatud on, endid tunnewad tõsiste eestlastena. Kõike seda silmas pidades ei julge ma mitte uskuda, et härradel Riigikogu liigetel tõesti hoolimatust jätkuks, et neil tõesti jätkuks sündsusetust, et selle uue seadusakti, mis mitte parandust ei too, vaid kaotust, sarnasel kujul vastu võtaksid. Kuna Riigikogu liigetel oma poolt võimalik pole wastawaid paragrahwe esitada nende rentnikkude seisukorra parandamiseks, kes selle seaduse wastuwõtmisega saaksid kohtadelt välja tõstetud, teen ettepaneku seda seaduseelnõu uuesti maaseaduse komisjoni tagasi anda selleks, et maaseaduse komisjon põllutöoministeriumi kaudu, kui ka teisel teel, teateid muretseks, kuidas lugu Petserimaal rendikohapidajatega on, kui palju neid on jne., ning siis käesolewale seaduseelnõule wastawad paragrahwid juurde lisaks, mis teatawal määral rahuldaks ja eesõigustaks nimetatud rentnikka. Need rentnikud oleks oma poolt walmis võimalust mööda vastu tulema ja isegi ostusumme wälja maksma ja Riigikogul ei oleks mitte põhjust selle vastu olla, kui meie weel seda silmas peame, et suur protsent Petserimaa elanikkudest ka Eesti wabadussõjast osa võtsid oma kodumaa frondil. Et seadus komisjoni tagasiandmise läbi mitte kauaks päewakorrast ära ei jääks ja käesolewa istungjärgu jooksul weel võiks arutamisele tulla, teen ettepaneku määrata komisjonile kolmepäewane tähtaeg.

Juhataja **J. Kukk**: Sõna rkl. Ast'i ettepaneku kohta on rkl. Koemets'al.

K. Koemets (töer.): Mul isiklikult ei ole mingisugust lootust, et selle seaduse komisjoni tagasiandmine paremaid taga-

järgi annaks. Kui nüüd statistilisi andmeid tahetakse koguda, siis on minul sellekohaseid teateid, et Petserimaal kümnetuhat dessatiini maad puudub, nii et statistiliste andmete kogumise pärast seda seaduseelnõu küll komisjoni anda ei maksaks.

Juhataja **J. Kukk**: Sõna on ettepaneku kohta rkl. Kerem'il.

A. Kerem (rhw.): Raske on Riigikogu liikme Ast'i ettepaneku poolt wõi vastu hääletada, sest et teadmata on, mis sisulisi parandusi tema komisjonis juurde wõtta tahab, kuid teisest küljest peame ütleva, et meie rühmal ka terve rida parandusi on, mis sellele seadusele hoopis teise kuju annaksid. Ehk see seadus iseenesest küll mitte laialdasi maakohte ei puuduta ja oma ulatuse poolest wäga suur seadus ei ole, tahaksin siiski Riigikogu liigete tähelepanu selle peale juhtida, et sellel seadusel wäga suur põhimõtteline tähtsus on ja tema wastuwõtmisega mitte ülepeakaela toimetada ei tohiks.

Juhataja **J. Kukk**: Sõna ettepaneku kohta on rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Mina pean waidlema rkl. Koemets'a seisukoha vastu, sest kui see seaduseelnõu sarnasel kujul ilma ümber töötamata vastu wõetakse, siis ei oleks põllutöoministeriumil selle seaduse elluwõimiseks midagi ära teha. Minul on ka andmed selle kohta, et need maad, mis wõõrandamise alla käiwad, suuremalt jaolt juba ära müüdnud on igasugustele ärimeestele, jõukatele talupoegadele jne. Selle seaduse elluwõimise sarnasel kujul jääks Petserimaal umbes 100 perekonda, kellel alla 5 tiinu maad käes, täiesti ilma maata. Kui tahetakse Petserimaa maaküsimust maaharijate maatainimete huwides lahendada, siis tuleb see seadus ümber töötada. Sellega ei saa aga Riigikogu üldkoosolekul toime. sellepärast, et siin tarwilikud materjaalid puuduwad. Riigikogu liigetel ei ole teada walitsusel olewad andmed ja seisukoht tehtud lepingute suhtes, mispärast raske on ettepanekutega esineda. Üldse on õnnetus, et ei ole niisugust asutust, mis võimaldaks Riigikogu liigetele tarwilikkude andmete saamist. Meie rühm toetab elnõu komisjoni tagasiandmist.

Juhataja **J. Kukk**: Sõna on rkl. Palwadre'l.

A. Palwadre (sd.): On selgunud, et komisjonis on hulk parandusi, mis Riigikogu liikmed kawatsewad teha, läbi waatamata jäänud. Ei saa nõuda, kui eelnõu Riigikogusse tuleb, et iga Riigikogu liige oleks põhjalikkude parandustega warustatud. Iga seaduseelnõu peab enamwähem wastuwõetawal kujul komisjonist wälja tulema. Selge on, et käesolew seaduseelnõu praegusel kujul Riigikogu liikmeid mitte ei rahulda. (J. Annusson (töer.): Paranduste tegemiseks oli aega küll.) Minu teada ei ole ühelgi tööerakonna esitajal parandusi selle seaduseelnõu kohta. Minu arwates on komisjonile kolmepäewalisest tähtajast küllalt.

Juhataja J. Kukk (kõnelejat peatades): Ma tunnistan oma eksitust. Nagu Riigikogu liige Kerem teatas, on tema ka ettepaneku poolt kõnelenud. Kuna ettepaneku poolt ainult kaks Riigikogu liiget kõneleda wõiwad, Teie aga kolmas olete, siis ei saa ma teile enam sõna anda.

A. Palwadre (sd.) Ma räägin praegu ainult kolmepäewalise tähtaja poolt, kuna Kerem selle tähtaja wastu rääkis. (Naer.) Kolm päewa on küllalt pikk selleks, et seda seaduseelnõu parandada. Petserimaal on tarwilikka statistilisi andmeid juba kogutud, nii et seda teha enam ei tule. Kui komisjon kolme päewa jooksul ei suuda parandusi teha, siis peaks tähtaega muidugi pikendama. Kuid ma tuletan siin meelde, et tulewa nädala reedel tahetakse wiimane Riigikogu koosolek sel istungjärgul pidada. Nii ei wõi mitte pikka tähtaega määrata. Kui käesolewal istungjärgul seda seadust ei suudeta wastu wõtta, siis jääb ta üldse hiljaks ja temal ei ole enam tähtsust. Juhin tähelepanu ka weel selle asjaolu peale, et wiimase istungjärgu koosolekud sagedasti kwoorumi puudusel ära on jäänud, mis ka nüüd wõib juhtuda.

Juhataja J. Kukk: Rkl. Palwadre, Teie kõneag on lõppenud.

A. Palwadre (sd.): Ma arwan, et kolmepäewalisest tähtajast on komisjonile täiesti küllalt.

Juhataja J. Kukk: Sõna on rkl. Jürman'il hääletamise motiivid kohta.

A. Jürman (põl.): Meie rühm hääletab selle seaduseelnõu komisjoni and-

mise poolt. Et eksiawamisi ära hoida, pean teatama, et meie hääletame komisjoni andmise poolt teistel motiividel, kui need, mis härra Ast siin ette kandis. Meie seisukohad käiwad paljudes asjades täiesti selle seaduseelnõu seisukohtade wastu, mispärast meie komisjonis oma parandustega tahame esineda.

Juhataja J. Kukk: Asun hääletamisele. Hääletamise korra kohta tähendan, et esimesena tuleb hääletamisele ettepanek seda seaduseelnõu komisjoni anda ja siis tähtaja määramise küsimus. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Sellega on otsustatud seaduseelnõu maaseaduse komisjoni tagasi anda. Panen hääletamisele teise ettepaneku — määrata komisjonile kolmepäewaline tähtaeg. (Hääletatakse.) Wähemus on wastu. Sellega on kolmepäewaline tähtaeg wastu wõetud.

Riigikogu läheb päewakorras edasi.

Kuna järgnewa päewakorra-punkti kohta aruandja saalis ei ole, läheb Riigikogu 12. päewakorra-punkti juurde.

12. Sõjawäeosade ja Omawalit-
asutuste alla wõe- suse komis-
tud ruumide üüri- joni aruandja
seadus — II luge- **A. Uesson** (loeb):
misel. Sõjawäeosade ja
asutuste alla wõe-
tud ruumide üüriseadus.

Juhataja J. Kukk: Seaduse nimetuse kohta sõna ei soowita. (Hääletatakse.) Sellega on seaduse nimetus nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Uesson (loeb): § 1. Kogukondliste kohustuste seaduse (Wene sead. kogu IV köide) §§447—659 ja walitsuse määruste põhjal sõjawäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide eest kogukonna ja erahoonetes makstakse üüri selle seaduse juurdelisatud tabeli järele üürialuse ruumi põrandapinna ruutmeetri pealt.

Teen selle paragrahwi juurde redaktsoonilise paranduse. Sõnade „makstakse üüri“ waele tuleks panna sõna „markades“.

Sõjamineister J. Soots: Lugupeetud rahvasaadikud. Esimese paragrahwi juurde on adresseeritud lisa, mis tähtsam osa kõiges seaduses on. Seadus ise kui ka see tabel on algatuse saanud Wabariigi Walitsuselt, kus ta omal ajal Riigikogusse saadeti. Riigikogus anti ta omawalitsuse komisjoni ja see on ta nüüd ümber töötanud ja Riigikogule esitanud. Kui meie sõrdleme üürihindade tabelit — ühelt poolt seda, mis esitab praegu omawalitsuse komisjon, ja teiselt poolt seda, mis esitas Wabariigi Walitsus, siis näeme, et seal suur wahe on. Wabariigi Walitsus läks põhimõttest välja, et sõdurite korterite üürikõrgendus peab kokkukõlas olema maksma üürihinnadega. Sellepärast wõttis Wabariigi Walitsus aluseks, nagu üürihinnadega, 1914 aasta üüri, korrutades seda 60 korda. Sel kujul esitati siis see tabel Riigikogule. Sel ajal, kui eelarwe kokku seati, ei teatud veel kindlasti, kui kõrge saab olema sõjawäe korteri üür, ja kui üür sõjawäe all olewate hoonete eest 60 korda oli korrutatud, siis tekkis sõjamineisteriumi eelarwes selle tagajärjel 8-miljoniline puudujääk. Sõjamineisterium lootis seda katta osalt ettenägemata kuludeks arwatud summadest, osalt sellest, et wõis arwata, et wõis loota, et mõni asutus tarwitab ehk vähem, kui eelarwes ette nähtud, ja nõnda ühest paragrahwist teise summast üle kandes, wõis loota puudujääki ilma lisakrediidita katta. Nüüd on aga omawalitsuse komisjon uue tabeli esitanud, milles ennesõjaegsed normid elukorterite üüri juures korrutatud 120 korda, s. o. walitsuse poolt esitatud tabel on wõetud kahekordselt, laduruumide juures isegi kolmekordselt, s. o. ennesõjaegsed normid 180 kordselt. Wabariigi Walitsus, arutades seda tabelit, leidis, et juba põhimõttelikult selle tabeli wastu peab olema, sest selle järele maksaks sõjawägi enam üüri kui eraisikud. Kui nüüd waatleme, kuidas see eelarwe peale mõjub, siis näeme, et omawalitsuse poolt ettepanud normide järele sõjamineisteriumi eelarwes 28 miljoni puudujääki tekib. Seda ei saa juba katta summade ülekandmisega ühest paragrahwist teise. Tuleks jällegi uusi allikaid otsida summade saamiseks. See küsimus oleks pidanud omawalitsuse komisjonist rahaasjanduse komisjoni minema, sest omawalitsuse komisjonis on ju omawalitsuste esitajad, s. t. üüriisaajad, ja loomulikult kaitsewad nad oma huwisid. Sellepärast teeksin mina ettepaneku, et

kui seda seadust mitte nii ruttu ei taheta läbi wiia, siis seda seadust rahaasjanduse komisjoni anda, kui aga seda otsekohe läbi arutada tahetakse, siis wastu wõtta Wabariigi Walitsuse poolt esitatud tabel. Ma luban enesele mõned sõrdlused ette tuua Wabariigi Walitsuse poolt esitatud tabeli ja omawalitsuse komisjoni poolt esitatud tabeli wahel. I järgus on Wabariigi Walitsuse poolt esitatud üürihinnaks 108 marka, omawalitsuse komisjoni poolt — 216, II järgus — Wabariigi Walitsuse poolt 96, omawalitsuse komisjoni poolt 200 marka. Kõrgis teistes linnades ja maakondades Wabariigi Walitsuse poolt 84, omawalitsuse komisjoni poolt — 184. Väljaspool linnasid maal — Wabariigi Walitsuse poolt — 60, omawalitsuse komisjoni poolt — 132. Samuti on paralleelselt ka teistes kohtades üürihinda palju kõrgemaks korrutatud.

J. Laidoner (põl.) Lugupeetud rahvasaadikud! Rahaasjanduse komisjonis on meil juba tükk aega niisugune põhimõte maksew, et meie mingisuguseid riigi wäljaminekuid ei otsusta, kui Wabariigi Walitsus sellega nõus ei ole. Kui nüüd seda tabelit, mis omawalitsuse komisjon esitanud, rahaasjanduse komisjoni anda, siis ei ole sellel loomulikult mingisugust tagajärge, sest rahaasjanduse komisjon ei saaks omawalitsuse komisjoni tabelit, ega ka mõnda teist, peale Wabariigi Walitsuse oma, wastu wõtta, sest et Wabariigi Walitsus teisi tabelid ei toeta. Sellepärast oleks minu ettepanek wõtta wastu kas praegune esitatud tabel, ehk jääda Wabariigi Walitsuse poolt esitatud tabeli juurde.

A. Palwadre (sd.): 1. lugemisel seletas aruandja, et komisjonis § 1. sõnade all: „Walitsuse määruste põhjal“ ei mõeldud mitte seda, nagu oleks üldse Wabariigi Walitsuse määruste põhjal õigus ruume sõjawäeasutuste alla wõtta, waid ainult teatawat Wabariigi Walitsuse akti. Sellepärast ei ole need sõnad siin mitte kohased, waid tuleb seda walitsuse akti nimetada, mille põhjal ruumisid wõtta wõimalik oli. Panen ette nende sõnade asemele § 1: „Walitsuse määruste põhjal“ wõtta: „Wabariigi Walitsuse ajutise määruse sõjawäeasutuste, asutuste, ohwitseride ja sõjawäeametnikkude korteri, kütte ja walgustuse asjus („Riigi Teataja“ 1919 a. nr. 40) põhjal.“

L. Johanson (sd.): Härra sõjaminister ütleb, et põhimõttelikult ei ole soovitatav, et maksaks sõjawägi rohkem, kui ette on nähtud, ja et eelarwe selle läbi rikutud saab. Põhimõttelikult aga on soovitatav, et tulewad ära näidata meie riigi wastawas eelarwes kõik kulud. Ei ole õigus üht osa sõjawäe kuludest, mis tema teeb, ära warjata ja omawalitsuste eelarwetes paigutada. Meie omawalitsused on selle poolest raskes seisukorras, et nemad on sunnitud sõjawäele korterid muretsema ja, wõib olla, peawad seda ka edaspidi tegema. Ka tulewad sõjawäewõimudega mõnesugused kokkupõrkamised sel alal, kui paigutatakse sõjawäed omawalitsuste asutuste korteritesse. Kõik selle korteris olemise kulud on omawalitsuste kanda, mis toob suuri raskusi. Ei ole mingit põhjust seda raskust suurendada selle läbi, et hakatakse sõjawäe kulusid ja ülesandeid meie omawalitsuste peale weeretama. Kui on sõjawägi ka lühikeseks ajaks, 1—2 päewaks korterisse paigutatud, niipea kui tema sealt lahkub, tuleb korter uuesti remonteerida, enne kui seda wõiwad tarwitada erainimesed. Sõjawäe korterid nõuawad enam kulu kui eraisikute omad. Mina arwan, et see küsimus selles mõttes täiesti selge on ja seda seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni anda ei ole mingit põhjust. Sõjawäe ülewalpidamine paneb omawalitsuse peale suured kulud, kuna meie teame, et omawalitsused isegi ei jõua neid ülesandeid täita, mis nende peale juba on pandud. Alles hiljuti oli perekonna-abiraha seaduseelnõuga tegemist, mis anti selleks komisjoni tagasi, et ära näidata, millega neid omawalitsuse kulusid peab katma ja kus riik ka oma peale wõttis kulud, s. o. kooliõpetajate perekonna-abiraha seadus.

Juhataja J. Kukk: Sõna on aruandjal selle seaduseelnõu lisa ettekandmiseks, mis kuulub § 1 juurde.

Aruandja A. Uesson: Enne kui lisa ettelugemise juurde asuda, pean tegema redaktsioonilised parandused sõnade kohta, mis on I lahtris, ja peawad olema kui pealkiri kõige selle lisale. See on: „Aastaüür markades põrandapinna ruutmeetri pealt.“

Lisa oleks järgmine:

„Lisa.

Sõjawäeosade ja asutuste alla wõetud ruumide üüriseaduse § 1 juurde.

Aastaüür markades põrandapinna ruutmeetri pealt.

Ruumid.	Tallinnas	Tartus, Narwas, Nõmme alewis	Kõigis teistes linnades ja alewites	Kõigis elukohtades wäljaspool linnade ja alewite piire
I. kogukonna kasarmud	216	200	184	132
II. muud eluruumid	324	300	276	198
III. talliruumid	96	88	80	60
IV. Laduruumid.				
1) Raudtee juures (mitte kaugemal kui 100 meetrit)				
a) kiwist	160	120	108	72
b) puust	120	90	72	54
2) Raudteest eemal				
a) kiwist	100	72	54	45
b) puust	72	54	45	36
V. Kuurid.				
1) Raudtee juures	54	45	36	27
2) Raudteest eemal	36	27	22	18

Kui see seaduseelnõu komisjonis läbi waadati, oli arutuse all küsimus, kuidas panna omawalitsuste peale sõjawäe korterimuretsemise kohustused. Komisjon, seda küsimust läbi waadates, asus sellel seisukohal, nagu esialgu tähendasin, et kui korterikohustus praegusel kujul edasi kestab, siis jääb see koorem linnade, iseäranis piiriäärsete linnade peale. Nende linnade korterikulu oleks walitsuse poolt esitatud tabeli järele palju suurem, kui linnades, mis riigi piirist eemal seisawad. Omal ajal said wälja antud 1918 a. ajuti- sed määrused sõjawäe korterikohustuste asjus. Selle määruse § 25-as on öeldud, mis ka sõjaajal praktiseeritud sai, et kõik kulud, mis sõjawäele korterimuretsemiseks tehtud, tasub ära sõjaministerium. Senni on linnad oma kulude arwed sellel alusel kokku seadnud. Riigikohus tunnistas selle määruse maksusetaks, sest et ta Asutawa Kogu koosolekute ajal walitsuse poolt sai wälja kuulutatud. Et meil aga praegu makswad on Wene riigi endised seadused, siis tuleb ka selle järele toimetada. Kulusummad on, nagu ma juba tähendasin, suuremad kui walitsuse poolt esitatud üüriseaduse tabelis ette nähtud. Mul on andmeid olemas Tallinna kasarmu

kohta. Tallinna uues kasarmus on 674 ruutsülda ruumi. Kuna ladu ja kelder on majaga ühenduses, läheb üüri alla ainult eluruum. Kui trepiruumid ka veel maha arwata, tuleb umbes 630 ruutsülda üüri-alust põrandapinda. Walitsuse poolt esitatud tabeli järele oleks selle kasarmu üür umbes 300.000 marka. Kulud 1921 a. olid järgmised: tööliste tasuks 93.800 mk., pühkimise ning mustuse ja lume wäljawedu 330.000 mk., weewärk 27.000 mk., klaasidepanemine ligi 100.000 mk., plekissepa tööd 11.139 mk., potissepa tööd 73.500 mk. Kulude kogusumma 663.000 mk., s. o. umbes 2 korda suurem, kui üürist sisse oleks wõinud tulla. See on üks kõige parematest kasarmutest, mis ehitatud 1913 aastal, kuna wanemate kasarmute juures kulud veelgi suuremaks läheks. Wõiks veel niipalju tähendada, et sõjawäes hoonetega hooletult ümber käiakse. Kusagil kasarmu köögis olid weetorud rikis ja said kohe ära parandatud, mis kaunis suure summa wälja tegi. Teine päew kutsutakse jällegi parandaja, sest köögis olla torud uuesti pliidi kõrwal kinni külmanud. Loomulikult tulewad siin remondid suuremad, kui erakorterite juures. Sõjawäeosade alla wõetud erakorterite eest peaks olema 60-kordne üür ja sellele 25% juurde lisatama, nende ülearuste remondi kulude katmiseks, mis sõjawäeosadega juurde tulewad. Samal alusel on ka tallide üür wõetud. Tallide üüri kõrgendust õigustab see asjaolu, et sõjawäe hobused rohkem latrid näriwad... (N a e r.) ...nad on vähem tegewuses ja selletõttu kärsitumad, kui hobused eraasutusest. Teisest küljest on nõudmised sõjawäe hobuste tallide korrashoidmiseks, walgendamiseks ja nõnda edasi hoopis teised ja selle tõttu ka remondi kulud suuremad. Eluruumide ja tallide üür on tõstetud kahekordseks walitsuse poolt esitatud tabeli wastu. Kõige enam on tõstetud ladude üüri, Tallinnas ligistikku 3-kordseks. See on sellepärast, et ei wõidud wõtta isikute käest, kui ka omawalitsuste käest laduruume, mis neile sissetulekuallikaks, muidu kui wastawat tasu määrates. Üür, mis enne oli määratud, tasus hädawaewalt remondi ära, kuna aga muust kapitaali protsendist ei wõi juttugi olla. Siiski asus komisjon sellele seisukohale, et seda protsenti mitte täiesti ei saa ladude pealt maksta. Ladude üür peaks olema mitte rohkem kui 50%. Tallinn, näituseks üürib oma ladusid raudteedele ja saab ladude eest üüri peaaegu 1.000 marka ruutsüllast, see on umbes

200 kunni 230 marka ruutmeetrist. Eraisikutele üürib Tallinn ladusid wälja 1.500 marga eest, kuna eraisikud saawad renti ruutsülla pealt aastas kunni 3000 m., s. o. 330 kunni 600 marka. Muidugi ei wasta see üür kaugeltki hinnale, kui arwesse wõtta ehituskulusid. Näituseks, kuuri ehitamise ruutsüld läks enne sõda maksma 25 kunni 30 rubla, see on praeguse aja järele umbes 5000—6000 mk. Ja kui kuuri üüriga vähemalt 10% tema ehituskapitaalist iga aasta tasutud peaks saama, tuleks 500 marka ruutsüllast üüri, see teeb ruutmeetri peale umbes üle 100 marga. See on puust kuuride juures.

Nii siis komisjoni seisukohalt pean ma soowitawaks, et see tabel sel kujul saaks wastu wõetud, nagu ta siin on esitatud, et sel teel kulud täiesti saaks tasutud sõjaministeriumi arwel.

Sõjamineister J. Soots: Kõige pealt tahaksin ma härra Palwadre ettepaneku kohta tähendada, et see soowitus: sõnade „Walitsuse määrused“ asemel panna walitsuse selle määruse number, mis praegu maksew on, ei oleks mitte otsarbekohane. Mina arwan, et walitsus selleslabin kitsendatud saaks puhul, kui ta määrust muuta tahab. Määrused ei ole iseenesest mingisugune seadus, waid antakse olewate seaduste selgitamiseks, juhtnöörideks wälja. Minu arwates ei wõiks walitsust mitte selles mõttes siduda, sest sellega oleks nagu ette üteldud, et tema enam mingisuguseid määrusi seaduste selgitamiseks anda ei saa.

Mis puutub hinnasse, siis on siin toonitatud, et aluseks tuleks wõtta tegelikud kulud. Kuid mina arwan, et ka üüriseaduse wäljatöötamisel aluseks wõeti tegelikud kulud ja kui seal arwati, et üüri 40. kordseks tõstes wälja tullakse, kuidas siis ometi siin wälja ei tulda üüri 60. kordseks tõstes? Üteldakse: enne sõda oli wahe eraisikute ja sõjawäeosade üüri wahel. Oli küll. Aga on ju ka kindel, et enne sõda igatahes mitte ükski eraüüriga, waid ka kroonu üürihinnaga wälja tuldi. Seda tunnistas see asjaolu, et mõnedes linnades, kus linnawalitsus ei tahtnud kasarmuid ehitada, leidus eraisikuid, kes ehitasid kasarmud üles, sõjawäele wälja üürisid ja 10—15 aasta jooksul ehituskulud tasa tegid. (W a h e l h ü ü e: N ä i t u s e k s, k u s?) Walgaski oli niisugune kasarm. (J. L a i d o n e r (põl.): M i n a i s e o l e n n i i s u g u s e s k a s a r m u s e l a n u d.) Tähendab, enne sõda tuldi ka kroo-

nuüüriga wälja. Sellepärast oleks loomulik, et kui nüüd leitakse, et praeguse kroonuüüriga wälja ei tule, siis peaks see arwamine õige olema ka üüriseaduse kohta. Mina arwan, et kui selgub, et praegused eraüürid tegelikkudele kuludele ei wasta, ja üüriseadust muudetakse, siis esineb walitsus ka paralleelse ettepanekuga sõjawäekorterite üüri kohta. Praegu aga ei saa Wabariigi Walitsus sellega rahul olla, et sõjawäekorterite hinnad korrutakse kõrgemale, kui eraüüri hinnad. Aruandja tähendas siin küll, et sõjawäed korterit rohkem lõhuwad jne., kuid on ka teada, et nemad ära minnes seda parandawad, mis lõhutud, mis aga loomulikult kulunud, seda mitte. Kuid teiselt poolt peate ka tunnistama, et teie eraisikutele kunagi nii halbu ruume ei anna, kui antakse sõjawäele. Katsuge enne seal elada, kus sõdurid elawad! Kui kasarm ehitatakse, siis ehitatakse ta odawast materjaalist, et ta odawam wälja tuleks. Sõjawäele ei anta niisuguseid eraruumisid tarwitada, kui eraisikutele, kus paljud hõlbustused on, parkett põrandaga, kesklinna, waid neile antakse linna äärest mõni wabrikuruum wõi mingisugune teine ruum, mis üksikule inimesele elamiseks ei kõlba. Sellepärast peawad sõjawäe korterihinnad loomulikult erakorterite hinnast madalamad olema. (W a h e l h ü ü d e d : H e a d r u u m i d m u u d e t a k s e s õ j a w ä e p o o l t h a l b a d e k s .) Kes neid muudawad? Ja kust need sõjamehed tulewad? Need on teie oma pojad ja õpilased!

A. Palwadre (sd.): Sõjaminister on minu paranduse wastu waielnud, sest see kitsendawat walitsuse tegewust. Walitsuse tegewuse kitsendus maksude ja koormatuste peale panemisel on juba põhiseaduses ette nähtud. Sõjawäeosade alla ruumide wõtmine peab sündima tingimata wastawa seaduse põhjal. Walitsuse määrused seaduse aset täita ei wõi ja ei ole ka täitnud. Weneajal Wene seaduse järele wõis ainult wastawa seaduse põhjal sõjawäe jaoks ruumisid wõtta. Meil jäi maksma samasugune kord. (Sõjaminister J. Soots: Walitsus ainult selgitab.) Ja selgitada wõib ainult seaduse piirides. Minu poolt ettepanud paranduse tarwilikkus on just eriti selgunud sõjaministri wastuwaidlustest. Praegune seaduse redaktsioon annab põhjust arusaamatusteks ja seaduse teisiti mõistmiseks, kui seda komisjon on arwanud. Minu parandus on ühine komis-

joni seisukohaga ja minu arwates peaks komisjon minu ettepaneku wastuwõtmise poolt olema.

Juhataja J. Kukk: Sõna enam ei soowita. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Uesson: Mina esialgul juba seletasin, mispärast komisjon asus sellele seisukohale, wõin ainult juurde lisada, et need tabelid, mis siin on ette toodud, on komisjoni arwates täiesti wastawad nendele kuludele, mis sõjawäe korteritega tegelikult oleks. Tabeli maksuse aeg on wõetud kaheaastane. Kui selle aja jooksul mingisuguseid muudatusi ei tule, siis igatahes selles suuruses on nad küllalised. Mis puutub härra Palwadre poolt tehtud parandustesse, siis tähendan ma, et see küsimus oli komisjonis arutamisel ja et komisjon selsamal arwamisel oli, mis härra Palwadre paranduses ette nähtud. Ühinen komisjoni nimel tehtud parandusega.

Juhataja J. Kukk: Komisjoni aruandja on rkl. Palwadre parandusega ühinenud, sellega ei tule wiimane eraldi hääletamisele. Hääletamisele tuleb aga sõjaministri ettepanek tabeli asjus. (Hääletatakse.) Sõjaministri parandus on 23 häälega 16 wastu tagasi lükatud. Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on § 1 nähtawa enamusega wastu wõetud. Sõjaministri poolt on ettepanek tehtud, et see seadus antakse tagasi rahaasjanduse komisjoni läbiwaatamiseks. Kodukorra järele on walitsuse liigetel õigus seda nõuda, sellega läheb see seadus rahaasjanduse komisjoni. Sõna on rkl. Uesson'il termini asjus.

A. Uesson (töer.): Et sellel seadusel just teataw tähtsus ja kiire iseloom on, siis teen ma ettepaneku määrata komisjonile kolmepäewaline tähtaeg.

Juhataja J. Kukk: Selle ettepaneku kohta sõnasoowijaid ei ole. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu läheb 11. päewakorra-punkti juurde tagasi.

13. Maaseaduse § 1 Üldise komisjoni aruandja A. Jürgenstein: Üldine komisjon leidis, et

käesolew seaduseelnõu peaaegu kasuta on. Maatikka, mis selle seaduse järele wõõrandamise alt wabastatakse ja mis rüütlimõisadest lahutatud on, ei saaks ometi kreposteerida ostjatele. Takistab seda asjaolu, et riigil enesel siamaale wõimatu on mõisaid oma nimele kreposteerida, sest et mõisade peal olewate obligatsioonide wõla likwideerimise wõi üleandmise kohta selgust ei ole, niisama ka mitte takuisimuse kohta. Endised omanikud, kes wast otsekohe kui müüjad kreposteerimist toimetada wõiksid, on tihti maalt wäljas. Et neil raha suurelt osalt käes, siis ei ole neil enam kreposteerimiseks huwi ja ostja ei saa neid kätte. Kõige selle pärast otsustas üldine komisjon seda seaduseelnõu walitsusele tagasiandmiseks ette panna, soowi awaldades, et uue wäljatöötamise juures ühel hoobil wäljatatakse ja Riigikogule esitatakse seadus mõisawõlgade — obligatsioonide — korraldamise kohta, niisama mõisade kreposteerimise seadus Wabariigi Walitsuse nimele, kes siis omalt poolt need kohad ostjate nimele wõiks kreposteerida lasta.

A. Kerem (rhw.): Maaseaduse komisjon arutas ka seda üldkomisjoni ettepanekut ja leidis, et wõib temaga ühineda, selle juures aga teda tagasi lükata ehk olematuks teha, nagu komisjoni aruandja tähendas, ei wõiks mitte, waid tema seismapanemine näib tarwilik olewat sellepärast, et tema tõesti sarnasel kujul, nagu ta esitatud, puudulik on. Kuid ühtlasi awaldatakse soowi, et põllutööministeerium ei hakkaks mitte seaduse puudumise tagajärjel wõõrandama neid maasid, mis tegelikult praegu kasutada ja tarwitada olid, ja ei hakkaks teises korras neid maid jälle riigistama, waid et praegune olukord saaks alles hoitud kunni uuesti wäljatöötatud seadus seda küsimust lõpulikult lahendaks.

Juhataja **J. Kukk**: Ettepaneku kohta rohkem sõna ei soowita. (Hääletatakse.) Sellega on üldise komisjoni ettepanek nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb päewakorras edasi.

14. Riigilipu seadus Wälisasjade — II lugemisel. komisjoni aruandja **J. Laidoner** (loeb): Riigilipu seadus.

Juhataja **J. Kukk**: Pealkirja kohta sõna ei soowita. (Hääletatakse.) Sellega on pealkiri nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja J. Laidoner (loeb): § 1. Eesti riigilipuks on taewasinine (rukkilillesinine)-walge-must lipp.

Lipulaadid on ühelaiused. Lipu laiuse ja pikkuse wahekord on 7 : 11.

Märkus: Riigilipu normaalsuurus on 105×165 sentimeetrit.

Siia selle paragrahwi juurde tähendan ainult ühte, et komisjonil oli raske ära otsustada, kuidas nimetada sinist wärwi. Taewasinine ei ole mitte konstant wärw. See on niisama wähe äraütlew, sest wähest on taewas sinine, wähest hall ja kui lõunamaale läheme, siis on ta peaaegu must, nõnda et taewasinine ei ole mitte kui midagi äraütlew. Niisama ei ole ka rukkilillesinine konstant wärw, sellepärast, kes wähegi botaanikat on õppinud, teawad, et lillede wärw ei ole mitte alati ühesugune, sest on rukkilillesid, mis wäga tumedad on, kuna mõned jälle hoopis heledamad. Komisjoni mõte on, et meil peab olema helesinine. (Wahelhüüe: Pange proow juurde!) Proowil ei ole mingisugust mõtet, sest et see proow pleegib aasta jooksul, sest meil ole mitte keemiliselt sarnast sinist wärwi, mis oleks konstant, waid need wärwid muutwad ka kõigeparemas õhukindlas kohas. Ainukene võimalus on olemas, et wõtta mingisugused kiwid, need on kõige konstantsemad. Komisjon mõtleb selle all helesinist wärwi ja mitte tumedat, nimelt seda, mida nimetatakse Saksa keeles „hellblau“, Wene keeles „goluboi“. Siin arwatakse, et ta taewasinisest wõetud on, kuid ta ei ole kuskilt taewast tulnud, waid meie lipu ajalugu näitab selgesti ja dr. Rosenthal kirjutab oma „Beiträge's“, et ta wõeti Soome lipust ja selle all tuleb mõista igatahes helesinist, aga mitte tumesinist. (Wahelhüüe: Mispärast mitte tumesinist?) Sellepärast, et komisjonis seda ei taheta ja komisjoni liikmed ei loe seda kohaseks.

M. Martna (sd.): Wäga austatud Riigikogu liikmed, mina ei tahtnud mitte selle kohta sõna wõtta, et tunnistada, nagu oleksin ma iseäranis huwitatud sellest hele- wõi tumesinistest wärwiküsimusest, kuid kui meie huwitatud oleme lipuküsimusest ja lipu üle otsustama peame, siis meie tahaks ometi näha, missugune see helesinine wõi teistsugune lipp oleks. Siis on paratamata tarwilik, et see wana lipp, millest meie lahkuma peame, kui ka see uus, mida kawatsetakse wastu wõtta,

siin näha oleks. (J. Piiskar (is.): Milised nõudmised!)

Juhataja **J. Kukk**: Ma ei saa enne hääletamisele asuda, kui lipumustrid ei ole siia näha toodud. Nagu sekretäär teatab, ei ole mustrid võimalik kohe siia tuua. Ettepanek on tehtud sellepärast seaduse arutamist edasi lükata. (Hääletatakse.) Sellega on otsustatud seaduse arutamine edasi lükata. Sõna on rkl. Annusson'il uueks ettepanekuks.

J. Annusson (töer.): Siin on tõendatud, nagu ei oleks kindlaid värve olemas. Ma juhin tähelepanu selle peale, et on olemas rahvusvaheliselt kindlaksmääratud normaal värvid, näituseks, Oswaldi tabel. Tallinnas ei ole seda tabelit võimalik saada, kuid suwise waheaja jooksul võiks seda Saksamaalt muretseda. Kom-

misjon võiks selle tabeli järele kindlaks määrata, missugune värv meie lipul peab olema. Teen ettepaneku seaduseelnõu komisjoni tagasi anda lipu värvide kindlaksmääramiseks.

Juhataja **J. Kukk**: Riigikogu on otsustanud seaduse arutamist edasi lükata ja sellepärast ei tarwitse ma rkl. Annusson'i ettepanekut, mis ka edasilükkamist nõuab, hääletamisele panna.

Tänane päewakord on läbi. Riigikogu koosolekut ei ole täna õhtul, homme ega ka ülehommel. Kõiki komisjonisid palutakse selle aja sees oma käes olevaid rutulisi seaduseelnõusid läbi waadata. Järgmine Riigikogu koosolek oleks tulewal esmaspäewal.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.55 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **Joh. Kukk**.

Abiesimees **A. Kerem**.

Abisekretäär **W. Pezold**.

